Gorazd A. Timkovič, OSBM

IKONOSTAS
A JEHO TEOLÓGIA

Knihu si možno objednať:
Vladimír Timkovič
Štefanikova 11
040 01 Košice, Slovensko

tel. číslo: 00421905496778

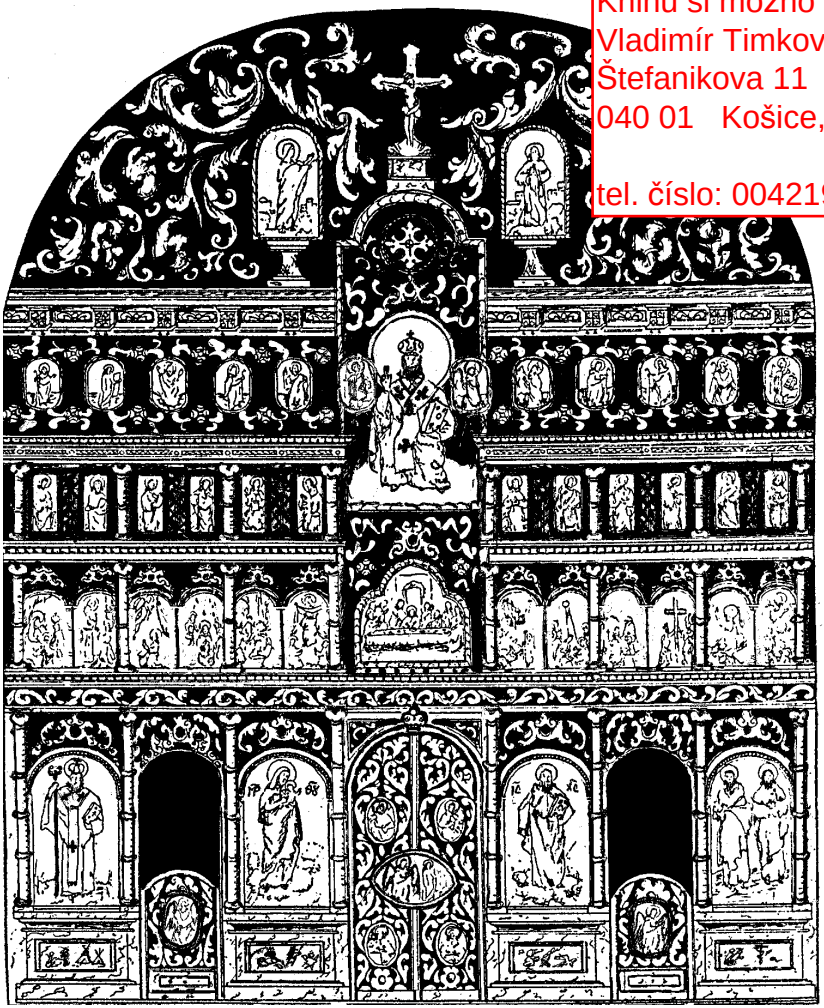

Takmer ideálny gréckokatolícky ikonostas v drevenej cerkvi sv. Dimitrija Solúnskeho v Leľuchove (pôvodne časť Ruskej Voli v okr. Stará Ľubovňa, na poľskej strane tejto obce). Ikonostas je z roku 1863. Dnes táto cerkov slúži ako latinský kostol – pozri latinský oltár pred ikonostasom, na ktorom sa slúžia latinské omše. V tzv. «akcii Visla» po II. svetovej vojne bolo totiž všetko pôvodné obyvateľstvo, tj. gréckokatolícki Rusíni žijúci v tejto obci, násilne vysťahované k Baltickému moru a na jeho miesto boli prisťahovaní Poliaci. Fotografia je z roku 2001.

Ikonostas
a jeho Teológia

Túto knihu autor venuje svetlej pamiatke svojich starých rodičov a rodičov:

Fedor Lukovič Timkovič
(2. II. 1897 - 5. VI. 1937, Praha)
a Eva Michajlovna Hvozdak
(23. II. 1898, Nižnie Vorota - 1985, Lazy)

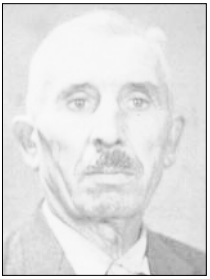

Juraj Havrila
(1. I. 1891, Trnávka - 29. X. 1958, Košice)
a Gizela rod. Rusnáková
(10. II. 1900, Sečovce - 25. V. 1971, Košice)

o. Andrej Timkovič, gréckokatolícky kňaz (13. XII. 1919, Lazy – 8. III. 1987, Košice)
a Gizela Timkovičová, rodená Havrilová
(20. VIII. 1927, Sečovce – 18. X. 2000, Košice)

Gorazd A. Timkovič, OSBM

IKONOSTAS
a jeho Teológia

Prešov
2004

Teologicky zkontroloval a preveril 30. januára 2003

o. Jozafát V. Timkovič, OSBM
ihumen Prešovského monastyra

Knihu lektoroval a teologicky odobril 27. augusta 2004:
«Velmi ji doporučuji k vytištění…»

Jeho Eminencia Tomáš kardinál Špidlík, SJ, Rím

Autor vyjadruje Jeho Eminencii kardinálovi Tomášovi hlboké poďakovanie aj za úvodné slovo do tejto knihy.

Táto kniha bola pôvodne pripravená do tlače s názvom: *Ikonostas a jeho Teológia v Tradícii rusínskej Cirkvi svojho práva*. Na osobnú intervenciu prešovského sídelného biskupa J. Babjaka, SJ, autor jej názov zmenil na súčasný: *Ikonostas a jeho Teológia*.

© 2004 o. Gorazd A. Timkovič, OSBM

Túto knihu možno objednať na emailovej adrese: timkovic@pobox.sk

ISBN 80-968896-1-3

Na titulnej strane knihy:
Perokresba ikonostasa byzantskej cerkvi.

OBSAH

Úvodné slovo Jeho Eminencie Tomáša kardinála Špidlíka, SJ
1. Niektoré biblické dôvody úcty k ikonám 5
2. Čo je to ikonostas 11
3. Prečo sa v cerkvách umiestňuje ikonostas 13
4. Význam symboliky v živote človeka 17
5. Opis kompletného šesťradového ikonostasa rusínskych cerkví a jeho symbolika 19
5.1. Prvý rad ikonostasa 35
5.2. Druhý (hlavný) rad ikonostasa 41
5.3. Tretí rad ikonostasa – udalosti dejín našej spásy 57
5.4. Štvrtý a piaty rad ikonostasa 67
5.5. Šiesty (posledný) rad ikonostasa – triumf panenstva a víťazstvo nad dedičným hriechom 69

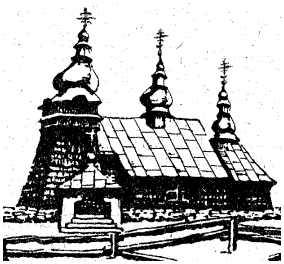

Úvodné slovo

Jeho Eminencie Tomáša kard. Špidlíka, SJ

Církev vstupuje do dějin jako mystické zjevení Kristovo, je živou ikonou Spasitele, jako on sám je obrazem Otce. Již sv. Řehoř Nysský poznamenává, že ten, kdo hledí na Snoubenku, vidí tvář Snoubence. Řečeno slovy Bible, je toto zjevení projevováním Boží slávy. Toho si jsme vědomi zvláště při liturgii, která je připomínkou, oživuje nám všecky velké Boží činy, vykonané v Ježíši Kristu; z jejich slov a symbolických obřadů probleskuje Spasitelova nebeská sláva, která se tak stává viditelnou na zemi. Liturgie je teda «Kristova ikona», výrazně ukazuje dva hlavní aspekty každého posvátneho obrazu: vyučování Božímu tajemství a sdělování milosti.

Charakteristickým rysem východní liturgie je její krása. Vznešenost Božího domu má věřícím nabízet předtuchy krásy nebe. Nejrůznější prvky mají přispívat k nádherné liturgii: budova, ikony, roucha, svíce, kadidlo, zvony, zpěv. Budově, která bude místem, kde se bude scházet shromáždění, se obvykle dává tvar, který symbolysuje její funkci. V latinských kostelích se klade důraz především na to, že se tu připomíná svátostně Kristova oběť. Proto v kostelích dominuje velký kříž. V byzantských chrámech se spíš vyjadřuje druhý aspekt, tj. výsledek Kristovy oběti, tj. přeměněný svět, nebeský Jeruzalém. Staří řečtí filosofové zdůrazňovali rozdělení dvou světů, viditelného a neviditelného, lidského a božského. Křesťané ten rozdíl nepopírají, ale vidí, že je Boží milostí překonán jejich protiklad. Presbytář je jasně oddělen od lodi jako místo neviditelného Boha. Ve Starém Zákoně bylo toto místo zahaleno chrámovou oponou. Tu nahrazuje v křesťanských chrámech ikonostas s obrazy Krista a světců, kteří se přimlouvají, aby se otevřely brány Božího milosrdenství, jehož výmluvným symbolem je «královská brána» ikonostasu. Mezi nebem a zemí je tu živá komunikace.

Autor této knížky nám dogmaticky a přitom názorně vysvětluje smysl těchto posvátných obrazů. Jsme si jisti, že poslouží k lepšímu pochopení jak chrámu, tak i celé liturgie. Jejího ducha pak si přeneseme do života, abychom viděli viditelný svět, který nás obklopuje, osvícený světlem Božím.

Tomáš kard. Špidlík, SJ, Řím, 27. 8. 2004

1. Niektoré dôvody úcty k ikonám

Niektoré dogmatické dôvody úcty k ikonám

Už II. Nicejský koncil v roku 787 dogmaticky ustanovil, že ikonám (znázorneniam Isusa Christa, Presv. Bohorodici, anjelov a svätých) sa má vzdávať úcta a odsúdil všetkých, ktorí ikony svätých kládli na roveň sôch diabolských idolov, a z tohto dôvodu ich aj odmietali.[1] Tento ekumenický koncil okrem iného dogmaticky povedal i toto:

«*… a teda ten, kto sa klania ikone, v skutočnosti sa klania tomu, kto je na nej zobrazený…*»,[2] a uvalil najvyšší trest vylúčenia z Cirkvi (exkomunikáciu) na tých, ktorí odmietajú vzdávať úctu ikonám: «*Ak niekto nevzdáva úctu ikonám* (zobrazeniam), (urobeným) *v mene Hospoda a jeho svätých, nech je vylúčený z Cirkvi* (anatema)».[3]

Niektoré biblické dôvody úcty k ikonám

Prečo si gréckokatolíci uctievajú ikony, zbožne ich bozkávajú a pred nimi sa dokonca i klaňajú? Je to v súlade s Božím slovom – konkrétne s prvým Božím prikázaním (Ex 20,4)?

Odpoveď na túto otázku dáva nielen Učiteľský úrad sv. Cirkvi, ale i samotné Sväté Písmo.

Pravú úctu k ikonám na základe Svätého Písma veľmi pekne vysvetlil už v 9. storočí apoštol Slovanov – sv. Cyril-Konštantín (+869). Jemu bola totiž už v 9. storočí pri jednej teologickej dišpute položená presne tá istá otázka, a to zo strany zosadeného ikonoboreckého patriarchu Jána. Nechajme teda hovoriť sv. Cyrila, ka-

tánskeho a neskôr moravského episkopa[4] – najväčšieho génia a znalca Sv. Písma, aký sa kedy v slovanskom svete narodil (citujeme text *Žitia Konštantínovho* z 9. storočia!):

«**Старець же рече: Богꙋ, рекшꙋ къ Мѡѵсеꙋ, не сътвориши въсѧкаго подобїа, како вы твореще сие кланꙗетесѧ? Фїлосѡфъ же противꙋ семꙋ ѿвѣща: аще би реклъ не сътвориши никаковаго же подобїа, право би прѣль, нъ реклъ ѥсть: не въсѧкаго, сирѣчь недѡстоиное**»[5] — «*Starec* (Ján) *riekol: Boh prehovoril k Mojžišovi, 'neurobíš hociakú podobu', ako (že) vy robiac tak, klaniate sa* (týmto podobám)*? Filozof proti tomu odpovedal: Ak by (Boh) povedal 'neurobíš nijakú podobu', právom by si sa prel, no (On) riekol: 'ne* (urobíš si) *hociakú', to znamená 'nedôstojnú'*».

Sv. Cyril je v otázkach prekladu Svätého Písma jazykový génius svetovej úrovne, a navyše, ako svätec mal aj plnosť Svätého Ducha. Postrehol i to najmenšie zafarbenie slov Svätého Písma: staroslovanský výraz «**въсѧкаго**» (gr. «*παντὸς*») sa presne prekladá slovom «hociakého», teda nie ako sa to vyskytuje v niektorých slovenských (hlavne protestantských) prekladoch – «nijakého» (staroslovansky «**никаковаго**»). Presný text Svätého Písma – prvého Božieho prikázania teda znie:

«**... не сътворѝ себѣ̀ кꙋмі́ра и̂ въсѧ́каго подо́біа е̂лика на небесѝ горѣ̀ и̂ е̂лика на землѝ ни́зꙋ и̂ е̂лика въ вода́хъ подъ землею: да не поклони́шисѧ и̂мъ ни послꙋжиши и̂мъ...**» — «*... Neurobíš si modlu a hociakú* (= ľubovoľnú) *podobu toho, čo je hore na nebi, dolu na zemi, alebo vo vode pod zemou, aby si sa im klaňal a im slúžil!*» (Ex 20,4-5).

Hospoď Boh teda vo svojom prvom prikázaní zakazuje robiť modly (= pohanských bôžikov) a okrem toho zakazuje robiť hociaké podoby pravého Boha Stvoriteľa. Nezakazuje však v absolútnom

slova zmysle všetky podoby, ale len hociaké-ľubovoľné a svojvoľné podoby (tj. hociaké a ľubovoľné vyobrazenia Boha v podobe zvierat, rastlín, kameňov a pod. – takto totiž svojich bôžikov zobrazovali pohania). Hospoď Boh v prvom Božom prikázaní nezakazuje urobiť a samozrejme aj vzdávať úctu **dôstojnej podobe Boha**, ktorú podobu na seba zobral i sám Jednorodený pravý a živý Syn Boží, Isus Christos. Ľudská podoba, ktorú na seba zobral Isus Christos je totiž jediná a pravá a samým Bohom vyvolená a chcená podoba Boha na zemi. Sv. Pavol o tom hovorí: «*On* (tj. Isus Christos) *je* ***obraz*** (gr. *εἰκὼν* = ***ikona***) ***neviditeľného Boha****…*» (Kol 1,15). On sám totiž o tejto svojej ľudskej (stvorenej!) podobe povedal: «*Kto vidí mňa, vidí Otca!*» (Jn 14,9). A Sväté Písmo na inom mieste k tomu dodáva:

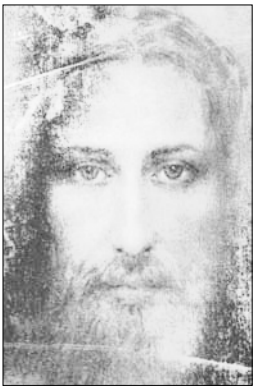

«*… zriekol sa seba samého, vzal si prirodzenosť otroka* (gr. *μορφὴν δούλου*), *stal sa podobný ľuďom a podľa vonkajšieho zjavu bol pokladaný* (iba) *za človeka…*» (Flp 2,7).

Teda podoba, a to stvorená podoba, ktorú si Boh sám pre seba vyvolil, je podoba Isusa Christa – ľudská podoba Isusa Christa! Zanechal nám ju na tzv. Turínskom plátne ako «**нерѹкотворе́нный ѻбразъ**» (sviatok 16. augusta).

V Starom Zákone ľudia nevedeli ako (akou podobou) možno znázorniť ľudským okom neviditeľného Boha, nevedeli ho dôstojne znázorniť, a to až dovtedy, kým Boh nezostúpil na zem a nezobral si podobu človeka - Isusa Christa. Teda Isus Christos je jediná dôstojná podoba Boha Otca (Kto vidí mňa, vidí Otca!). Keďže Boh v prvom Božom prikázaní, ako bolo ukázané vyššie, nezakázal robiť všetky podoby, ale len nedôstojné (hociaké) podoby (ako to mali vo zvyku pohania), ľudia v Novom Zákone začali prvýkrát v histórii maľovať Boha (Isusa Christa) — to sú tzv. ikony.

Definícia ikony

Ikonou v plnom slova zmysle je ľudské vyobrazenie – ľudská podoba Isusa Christa (Kto vidí mňa, vidí Otca), preto ikonám-podobe Isusa Christa, teda samému Isusovi Christovi na nich znázornenému sa vzdáva úcta, ktorá sa môže vzdávať iba Bohu (robíme pred nimi hlboké dozemné poklony, žehnáme sa atď.). Vyobrazenie, na ktorom nie je namaľovaný Isus Christos, nie je a nikdy nemôže byť skutočnou ikonou! Avšak pozor!

Keďže Isus Christos ustanovil Božiu Eucharistiu, v ktorej skrze sv. príčastie sa každý, kto je bez ťažkého hriechu, stáva podľa jeho (Isusových) vlastných slov: «*Kto je moje telo a pije moju krv, ostáva vo mne a ja v ňom*» (Jn 6,56) jedno (!) s ním samým, tj. jedno s Bohom v ľudskej podobe, svätí (po svojej smrti, keď už nemôžu spáchať ťažký hriech, a teda nemôžu stratiť jednotu s Isusom Christom) sa tiež znázorňujú ikonami, pretože Christos je v nich. Podoba hociktorého svätca, ktorý je jedno (!) s Isusom Christom, je vlastne v plnom slova zmysle podoba Isusa Christa. Tak možno aplikovať slová Isusa Christa: «*kto vidí mňa, vidí Otca*» (Jn 14,9), aj na každého svätca vo sv. príčastí zjednoteného s Christom – «kto vidí svätca, vidí Christa, a teda vidí i Boha Otca»!

Z každého skutku svätca, z každého jeho pohybu, z každého gesta, slova, myšlienky… vyžaruje skutok, pohyb, gesto, slovo, myšlienka Isusa Christa. Preto si Herodes plietol Isusa Christa s Jánom Krstiteľom: «*… to vstal z mŕtvych Ján* (Krstiteľ)*, ktorého som dal sťať*…» (Mk 6,16) – hovoril kráľ Herodes o Christovi. A to je jedno z najkrajších svedectiev o svätosti Jána Krstiteľa z úst nepriateľov…, že jeho život bol totižto na nerozpoznanie od života Isusa Christa. Ján Krstiteľ je najväčší svätý narodený zo ženy (porov. Mt 11,11)…

Život svätca, jeho dobré skutky vyžarujú Isusa Christa... Práve v tom zmysle sv. Pavol hovorí: «*Už nežijem ja, ale žije vo mne Chris-*

tos» (Gal 2,20), preto všetky ikony svätých sa maľujú na zlatom podklade. Svätí na byzantských gréckokatolíckych ikonách nemajú svätožiaru len okolo hlavy, ako sa to zvykne maľovať na obyčajných obrazoch, ale majú svätožiaru (= zlatý podklad) okolo celého svojho tela, celé pozadie ikony je vždy presvetlené rýdzim zlatom. To je oná svätožiara – svetelná žiara, ktorou z nich vyžaruje Isus Christos, s ktorým skrze sv. príčastie tvoria jediný nerozlučný celok. A pred takouto podobou Boha živého, či už samého vteleného Božieho Slova Isusa Christa, alebo Christa žijúceho vo svojich svätých, sa klaniame a vzdávame i úctu… A to je podstata pravej úcty k ikonám, za ktorými vždy vidíme Boha.

Preto, keď vzdávame úctu svätým, vzdávame vždy úctu samému Bohu-Stvoriteľovi, s ktorým sú jedno: «*Ja a Otec sme jedno*» (Jn 10,30) povedal Isus Christos. Preto úcta k svätým, a to všetkým svätým je na Východe povinná.[6]

---

[1] Porov. *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna, 1991, str. 133-134.

[2] «*... καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν...*», (*Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna, 1991, str. 136).

[3] «*Εἴ τις οὐκ ἀσπάζεται ταύτας, εἰς ὄνομα τοῦ κυρίου οὔσας καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, ἀνάθεμα ἔστω*», (*Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna, 1991, str. 137).

[4] Porov. G.A. Timkovič, «Sv. Cyril (+869) bol katánskym episkopom», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, I/1-2 (1996) str. 53-90.

[5] Porov. *Magnae Moraviae Fontes Historici*, II, Brno, 1967, str. 68.

[6] Porov. G.A. Timkovič, «Prosite sja: odpovidame, Prečo si gréckokatolíci uctievajú ikony, zbožne ich bozkávajú a pred nimi sa dokonca i klaňajú? Je to v súlade s Božím slovom: «*Neurobíš si modlu, ani nijakú podobu toho, čo je hore na nebi, dolu na zemi, alebo vo vode pod zemou! Nebudeš sa im klaňať, ani ich uctievať*» (Ex 20,4)?», *Blahovistnik*, Prešov, 8 (1998) str. 236-238.

Takto vyzerá nádherný starodávny ikonostas Bukovského baziliánskeho monastyra (okr. Stropkov) z 18. storočia…

2. Čo je to ikonostas

Ikonostas je neodmysliteľnou súčasťou každej rusínskej gréckokatolíckej cerkvi.[1] Ikonostas je drevená, ikonami vykladaná stena, ktorá oddeľuje najsvätejšiu časť cerkvi – svjatyliščе od lode, v ktorej sa nachádzajú veriaci.[2] Ikony sú maľované-písané spravidla na rýdzom zlate.

Každá cerkov sa skladá z troch častí: 1.) pritvor (predstavuje obdobie Starého Zákona), 2.) loď (predstavuje obdobie Nového Zákona po príchode Isusa Christa), a 3.) svjatyliščе (predstavuje nebo a nebeskú nadčasovosť po druhom príchode Isusa Christa na zem).

V priebehu stáročí sa v lone sv. Cirkvi vyvinulo viacero východných obradov s vlastnou tradíciou. V súčasnosti pápež rímsky uznáva v lone jedinej katolíckej Cirkvi až 21 obradov, z ktorých je 20 východných.[3] Táto práca pojednáva o štruktúre ikonostasa v rusínskom gréckokatolíckom obrade. Je len jasné, že princíp symboliky ikonostasa je rovnaký u všetkých obradov byzantskej (konštantinopolskej) tradície.

---

[1] Dôležitosť ikonostasa dokazuje i skutočnosť, že v minulosti gréckokatolícky episkop (napr. prešovský sídelný episkop Josif Gaganec (1843-1875)) neposvätil novopostavenú cerkov, pokiaľ nemala ikonostas.

[2] Porov. L. Ouspensky, V. Lossky, *The meaning of icons*, New York, 1983, str. 60.

[3] Porov. *Annuario Pontificio 2000*, Città del Vaticano, 2000, str. 1224-1227; tiež štúdiu: J.V. Timkovič, «Rusínska a slovenská Cirkev *sui iuris*», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/2 (1997) str. 211-219.

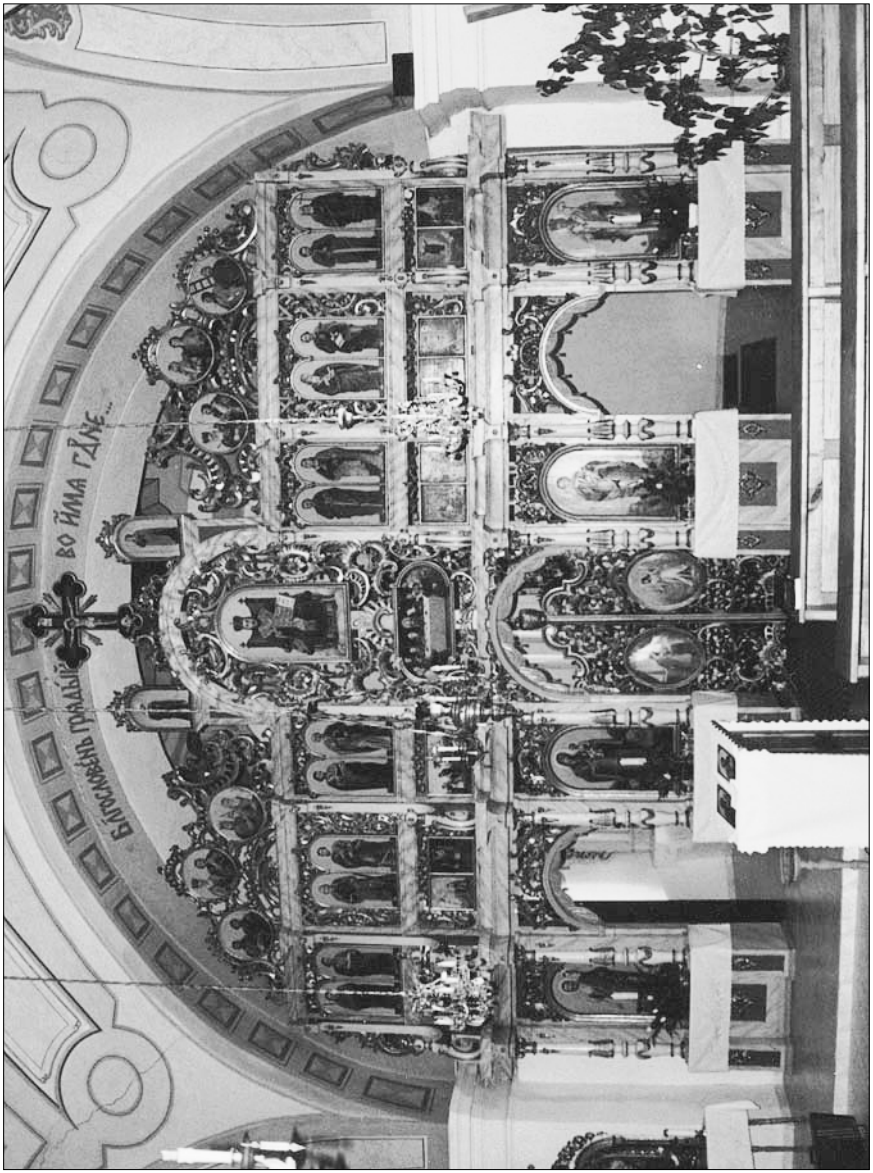

Štrukturálne ideálny ikonostas v gréckokatolíckej cerkvi Uličˇ (okr. Snina). Ikonostas je z r. 1748.

3. Prečo sa v cerkvách umiestňuje ikonostas

Čo je príčinou, že sa v gréckokatolíckych cerkvách už od nepamäti umiestňuje ikonostas?

Azda negramotnosť?

① Význam ikonostasa sa v súčasnosti často zjednodušuje, ba až vulgarizuje: nesprávne sa napríklad tvrdí, že **vraj hlavnou príčinou vzniku ikonostasa bola nevedomosť-negramotnosť veriacich**. Vraj kedysi dávno v minulosti, v 'temnom' stredoveku, keď veriaci ešte nevedeli čítať ani písať…, mali "obrázky" na ikonostase, z ktorých ich svjaščenik učil katechizmus… Z tohto absolútne nesprávneho a nevedeckého názoru potom dnes logicky vyplýva aj jeho nesprávny dôsledok: keďže dnes už všetci vieme čítať a písať, tak nám ikonostas netreba…

Je pravda, že ikonostas má v byzantských cerkvách aj funkciu katechetickú, avšak jeho význam je nielen katechetický, ale predovšetkým katecheticko-dogmatický, a preto nemožno jeho funkciu tak zjednodušovať, ako vo vyššie uvedenom prípade.

Azda ikonoklasmus?

② Iný, celkom nesprávny a dnes už prekonaný názor je, že **ikonostas vraj "vznikol" až po 8. storočí po tzv. ikonoklastických sporoch, a to vraj ako dôsledok, prípadne antireakcia na odmietanie ikon**… Z nesprávneho predpokladu plynie i nesprávny záver: keďže dnes nikto proti ikonám a obrazom nebojuje, ikonostas

stratil svoj význam a patrí preto vraj do nenávratnej minulosti…

Tento názor propagujú najmä tí, pre ktorých sa ikonostas v cerkvi stal nepotrebnou prekážkou, ktorá zabraňuje videniu, čo sa deje okolo prestola…

Azda vysvetľovanie premenenia?

③ Argumentácia, že **ikonostas so svojimi ikonami Starého a Nového Zákona ukazuje veriacim, čo sa deje v momente premenenia na Službe Božej**, vystihuje len časť pravdy, že totiž v jednom-jedinom momente sa tam sprítomňuje nielen smrť Isusa Christa na kríži, ale všetko v dejinách spásy, a to od starozákonných proroctiev až po druhý slávny príchod Isusa Christa na konci sveta:

«*Ku Christovej obeti patria všetky tajomstvá jeho života, jeho predobrazy v Starom Zákone a jeho živé obrazy vo všetkých svätých v Cirkvi. 'Kde je Eucharistia, tam je Cirkev' hovorili Otcovia. Preto sa pri liturgii neviditeľne a mysticky stretávame s celým Christom. Ikonostasový záves* (na Cárskych dverách) *zahaľuje prestol, aby sa zdôraznilo, že sa tu jedná o tajomstvo, ale ikony na ikonostase nám* (viditeľne) *pripomínajú, v čo veríme*».[1]

Avšak ani to nie je hlavný a podstatný dôvod, prečo ikonostas vznikol.

Ikonostas znázorňuje zbožstvenie človeka v Božej Eucharistii!

④ Ikonostas je takmer, a to do slova a do písmena, taký starý, ako je stará samá sv. Cirkev Christova, a ako je staré Evanjelium – má totiž hlboký dogmaticko-teologický charakter, a to je jeho plný význam a príčina jeho vzniku:

Ikonostas je vysoko umeleckým a dogmaticko-teologicky presným stvárnením, ba možno bez preháňania povedať, je priamo materiálnym stelesnením hlavnej myšlienky našej spá-

sy, tajomstva Božej Eucharistie[2] **– radostnej zvesti (tj. Evanjelia), že človek, ktorý ide na sv. príčastie, sa stáva pokrvným Synom Božím (čo je vlastne zbožstvenie človeka).**

Vo sv. príčastí, tj. «**skrze**» Christa, «**s**» Christom a «**v**» Christovi patrí človeku Boží (v plnom zmysle tohto slova!) trón:

«*Toho* (hovorí Isus)*, kto zvíťazí, nechám sedieť so mnou na mojom tróne, ako som aj ja zvíťazil a zasadol som s mojím Otcom na jeho tróne*» (Zj 3,21).

Slová Svätého Písma: «*Ja* (= Boh) *som povedal: Bohovia ste! Všetci ste Synmi Najvyššieho…*» (Žalm 81,6), a ako k tomu dodáva Isus Christos: «*Písmo nemožno zrušiť*» (Jn 10,34-35), nenechávajú nikoho na pochybách.

Ikonostas geniálne, takmer už dve tisícročia stvárňuje vyššie uvedené slová Isusa Christa, adresované všetkým, ktorí pristupujú s čistým srdcom k sv. príčastiu. Vysvetľujú to nasledujúce riadky tejto štúdie, ktorá znovuobjavuje pravú hodnotu ikonostasa: **ikonostas znázorňuje zbožstvenie človeka vo sv. príčastí**.

Svojou stavbou, štruktúrou, farbami a rozmiestnením ikon ikonostas doslova «stelesňuje» samú podstatu Christovej blahozvesti, tj. pravdu Evanjelia o **zbožstvení človeka**. Zbožstvenie človeka je okrem iného i hlavnou príčinou, prečo sa slúži Služba Božia – prečo sa premieňa chlieb a víno na Telo a Krv Christovu! Také množstvo hlbokých dogmatických myšlienok materiálne sprítomniť v ikonostase mohli len svätí Otcovia Cirkvi… Po nich by to už nikto iný nedokázal.

Po prečítaní tejto práce až do konca pochopíme, že je nemožné, aby ikonostas vznikol až po ére ikonoklasmu (8. storočie), v tak pozdnom čase, ale naopak, je isté, že vznikol už v apoštolských časoch a plne do dnešnej podoby a krásy, v akej ho poznáme dnes, sa rozvinul v zlatej ére sv. Otcov Cirkvi.

V prvopočiatkoch života sv. Cirkvi ikonostas predstavovala roztrhnutá opona – pamiatka na udalosť pri smrti Isusa Christa, keď sa zhora nadol roztrhla opona (**свѣтлость, завѣса церко́вная**) oddeľujúca svätyňu svätých (porov. Mt 27, 51). Na túto oponu sv. Cirkev krátko nato dala príkaz vešať ikony, a to nie bez ladu a skladu! Takúto oponu spomína ešte i sv. Ján Zlatoústy (+407): «*… keď vidíš odkrývajúce sa obe polovice (závesu), predstav si, že sa otvára nebo a schádzajú anjeli…*», (*Tretia Beseda na list Efezanom*). Tak, už v prvých storočiach vznikol ikonostas. Ešte dodnes oponu (záves) namiesto ikonostasa užíva starobylý východný arménsky obrad.

Ikonostas vyjadruje všetko vyššie uvedené, nateraz nehmotné, hmotným spôsobom, a to je hlavná symbolika ikonostasa.

---

[1] Porov. *Duše Ruska s Tomášem Špidlíkem*, Kostelní Vydří, 2000, str. 23.

[2] Uspenskyj ikonostas definoval takto: «… ikonostas je… viac. Jedná sa o ontologické spojenie medzi tajomstvom (sviatosťou) Eucharistie a jej znázornením, ikonostas znázorňuje prejavy osláveného Tela Christovho – to, čo je v tajomstve Eucharistie skutočnosťou, je znázornené v ikone», (porov. L. Ouspenskyj, *La Théologie de l'icône dans l'Église orthodoxe*, Paris, 1980, str. 254).

4. Význam symboliky v živote človeka

Už v Starom Zákone sa používal spôsob rozprávania prostredníctvom symbolov. To, čo sa nedá opísať slovami, je možné vyjadriť len pomocou symbolov. Napr. u proroka Ezekiela (Ez 3,25; 4,7-8), či v Skutkoch apoštolských (Sk 21,10-11) čítame:

«*… prišiel z Judey istý prorok menom Agabus. Keď prišiel k nám, vzal Pavlov opasok, zviazal si nohy a ruky a povedal: 'Toto hovorí Svätý Duch: Muža, ktorému patrí tento opasok, takto Židia v Jeruzaleme zviažu a vydajú ho do rúk pohanov'*» (porov. PG 150, 381).

Živé sa žije a mŕtve sa stáva zbytočným.

Symbolika bola, je a vždy bude vo sv. Cirkvi potrebná. Prečo napríklad Isus Christos hovoril v podobenstvách? Prečo nehovoril priamo? Pretože mnohé duchovné pravdy a tajomstvá našej viery sa nedajú preložiť do ľudských slov. Nebeská skutočnosť, tak odlišná od pozemskej, skutočnosť, ktorá stojí tak vysoko, sa nedá vyjadriť slovami, preto sa používajú symboly.

Symbolika má v živote každého človeka veľký význam. Človek totiž, nie je len duša stvorená na obraz a podobu Božiu, ale i telo. A práve vďaka telu a skrze telo sa človek pristupujúci k sv. príčastiu zbožstvuje. A práve tým «telom» každý človek, či už chce, alebo nechce, či si to uvedomuje, alebo neuvedomuje, potrebuje vyjadriť to, čo cíti vo svojom srdci, v duši.

Človek nutne potrebuje vonkajšie znaky pre svoje zmysly. I modlitba potrebuje vonkajšie znaky. Keď sa chce vyjadriť láska: vyjadruje sa slovami, darmi (napr. kvetmi), znameniami (bozkom)… A tu sme už pri symboloch…: bozk, dávanie kvetov, snubné prstene,

štátna zástava, signál morseovej abecedy S. O. S., to všetko sú symboly, za ktorými sa skrýva iný, hlboký význam, ktorému rozumie iba človek s dušou. «S. O. S.» to nie sú len tri písmenká, a kytica darovaná k narodeninám, to nie je len kopa čerstvo pokosenej trávy… Ináč sa na kvety díva obdarovaný človek a ináč zviera, napr. krava. To druhé v nich vidí len chutnú alebo menej chutnú vec na zožratie. Práve takým istým spôsobom možno rozdeliť ľudí na dve skupiny – do jednej patria ľudia, ktorí ikonostasu rozumejú a vedia ho čítať, alebo mu nerozumejú a je im zbytočný, ba prekáža im, lebo «nevidia svjaščenika». Všetci totiž už poznáme tú otrepanú frázu: «… *mňe še omša nepočita, kedz ňevidzim farara…*». Každý ikonostas symbolicky vyjadruje-pripomína veriacim i neveriacim to, čo sa jazykom vyjadriť dá len veľmi ťažko, ba na vyjadrenie čoho niet slov: totiž, čo máme robiť, aby sme sa dostali do neba, aby sme sa dostali tam, kde máme pripravené miesto od stvorenia sveta, aby sme sa dostali… áno! – priamo na trón Boží!

To všetko vidíme i v cerkvi. Symboly pomáhajú k dobrej modlitbe. Ak nerozumieme symbolom obradu, nie je riešením tieto vyhodiť, lebo ak to urobíme, po čase ich budeme musieť i tak nahradiť inými. Správnym riešením je preto naučiť sa obradovým symbolom rozumieť… Keď niekto nepozná pravidlá hry: napr. futbalu (či wrestlingu), hneď zmení kanál sledovaného programu v televízii a nájde si iný… Takémuto futbal (či wrestling) nehovorí nič. Podobne je to i s významom ikonostasa v rusínskych cerkvách.

Musíme poznať význam symbolov – to sa týka i normálneho života, napr. čo znamená červené svetlo na semafore a pod. Bez symbolov sa jednoducho nedá zaobísť – bez symbolov sa nedá žiť. Náš gréckokatolícky-byzantský obrad je neobyčajne bohatý na symboly, preto je tak krásny a ľuďom i Bohu tak milý. Vytvárali ho svätci v neprestajných modlitbách a pôstoch už v prvých storočiach existencie kresťanstva na zemi. Preto ho poznávajme…

5. Opis kompletného šesťradového ikonostasa rusínskych cerkví a jeho symbolika

Ako bolo už vyššie naznačené, ikonostas oddeľuje svätyňu (svjatylišče) od lode. Do svjatylišča nesmie viesť nijaký iný vchod okrem toho cez ikonostas.[1] Svjatylišče nesmie mať nijaké okná okrem jedného jediného okrúhleho okienka s krížom v centre, ktoré sa nazýva «swastika».[2] Je symbolom Isusa Christa «svetla sveta» (slnka pravdy). Kvôli tomuto okienku-swastike sa všetky gréckokatolícke cerkvi orientujú vždy len a len na východ – na *vostok*, tj. v ústrety Christovi (Christos je *Vostok so vysoty, Vostok vostokov*).[3]

Gréckokatolícka cerkov s okienkom-swastikou.

Aj mŕtvi sa pochovávajú tak, aby keď na konci sveta príde Isus Christos z východu (druhý slávny príchod) a bude všeobecné vzkriesenie z mŕtvych, títo mŕtvi pri vstávaní z hrobov – pri posadení sa dívali na východ. Svjaščenici sú pochovávaní opačne, čím sa podčiarkuje, že všetky tajomstvá i učiteľský úrad vykonávali «*v osobe Isusa Christa*».[4]

Ikonostas je stena ozdobená ikonami svätých, ktorá oddeľuje najsvätejšiu časť chrámu (svjatylišče) od chrámovej lode, kde sa zdržiavajú veriaci. Úplný ikonostas je zložený zo šiestich radov-poschodí ikon.[5] Čím je v tomto ohľade úplnejší, tým je dokonalejší[6] a lepšie vyjadruje hlavnú kresťanskú kerygmu: čo robiť, aby sme sa spasili, ku Bohu do neba, a to nie do neba hocikde, ale priamo na trón Boží dostali.

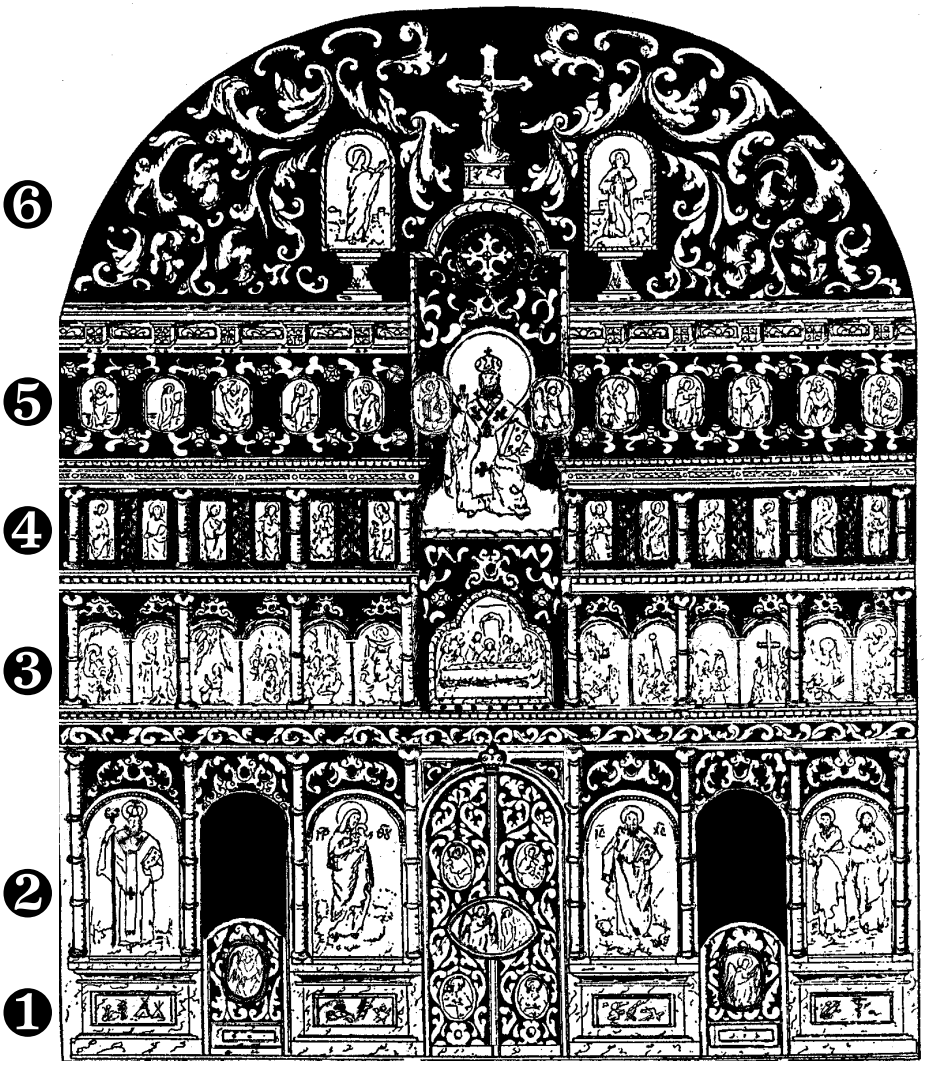

Úplný ikonostas gréckokatolíckej cerkvi so šiestimi radmi ikon.

Na ikonostase sú tieto rady ikon:

❶ Prvý-najspodnejší rad ikon tvoria starozákonné predobrazy a predpovede o Christovi. Obyčajne sú štyri a nachádzajú sa pod hlavnými ikonami. Zobrazujú udalosti, ako napr. obetovanie Izáka vlastným otcom Abrahámom (predobraz Boha Otca, ktorý obetuje svojho jediného Boha-Syna), Jonáš tri dni v bruchu veľryby (predobraz Isusa Christa pochovaného tri dni v útrobách zeme), služba Zachariáša v Božom chráme, povzdvihnutie medeného hada Mojžišom na púšti (predobraz ukrižovaného Isusa Christa), nekrvavá obeť Melchisedekova (predobraz Služby Božej), padanie manny na púšti (predobraz nebeského chleba – Božej Eucharistie)…

❷ Druhý rad ikon tvoria štyri hlavné ikony najväčších svätých, akých kedy zem nosila (narodených bez dedičného hriechu, s výnimkou patróna-ochrancu chrámu): Isus Christos, Bohorodica, sv. Joan Predteča (narodil sa tiež bez dedičného hriechu – bol mu odpustený ešte v lone jeho matky) a ikona sv. pokroviteľa chrámu (po rusínskych cerkvách sa sv. Joan Predteča nahrádza u Rusínov mimoriadne uctievaným sv. Nikolajom Čudotvorcom).[7]

❸ Tretí rad ikon – Hospodské a Bohorodičné sviatky, tj. udalosti zo života Isusa Christa a z dejín spásy.[8]

❹ Štvrtý rad ikon – dvanásti apoštoli.

❺ Piaty rad ikon – dvanásti starozákonní proroci a patriarchovia.

❻ Šiesty rad ikon – kríž a pod ním sv. Ján Bohoslov a Bohorodica-Žena, tentoraz výnimočne bez Syna na rukách.[9]

Christos je centrálnou osou každého ikonostasa

V centre každého radu, ako aj v centre celého ikonostasa vôbec, je Christos:

— V centre prvého a druhého radu je Isus Christos zobrazený ako **Cárske dvere** – sám Isus Christos o sebe totiž povedal: «*Ja*

Centrom ikonostasa je Isus Christos.

som dvere. Kto vojde cezo mňa, bude spasený», (Jn 10,9). Do neba – do svjatyliščа sa nedá nijak inak dostať, len cez Christa, teda len cez Cárske dvere (pozri ďalej).

— V centre tretieho radu medzi ikonami znázorňujúcimi udalosti z dejín spásy, dominuje uprostred ikona Tajnej večere. Práve na Tajnej večeri vo Veľký štvrtok bolo ustanovené Tajomstvo tajomstiev (Tajna tajn):[10] Božia Eucharistia, ktorá je centrom sv. Cirkvi, znamením jej prítomnosti a znova i prítomnosťou samého Spasiteľa Isusa Christa.

— V centre štvrtého a piateho radu ikon je znázornený Isus Christos ako Pantokrator (Vsederžiteľ, Všemohúci). Sedí medzi 24 starcami (porov. Zj 5,8; 11,16).

— V centre šiesteho radu ikon, je znova Isus Christos, tentoraz ako víťaz a Spasiteľ na kríži.

Isus Christos je teda v centrálnej časti šiestich radov znázornený štyrikrát: Cárske dvere, Tajna večera (Božia Eucharistia), Vsederžiteľ a Ukrižovaný na kríži. Vo všetkých štyroch prípadoch práve číslom «4» je podčiarknutá skutočnosť, že Christos je **Kráľom** nielen duchovne v nebi, ale už tu **na zemi** (pozri ďalej biblický význam čísla «4») a len skrze neho sa môžeme spasiť a do neba dostať. Ikonostas predstavuje materiálnu prítomnosť Isusa Christa na zemi od jeho počatia a narodenia (prvý tichý príchod na zem) – až po koniec sveta (druhý slávny príchod na zem). Isus je totiž na zemi materiálne prítomný až do konca sveta práve v Božej Eucharistii.

“6” Symbolika čísla šesť na ikonostase

Ikonostas a priestor za ním je symbolom neba a zároveň «čítanie» symbolov ikonostasa je návodom, ako sa do neba dostať. Číslo šiestich radov nie je náhodné. Číslo «6» vo Svätom Písme totiž vždy predstavuje **nedokonalosť, neúplnosť a obmedzenosť**.[11] Takto počet poschodí-radov, po ľudsky povedané, «úplného» ikonostasa upozorňuje, že i keď je maľovaný na zlate a vykladaný drahokamami, a i keď jeho krása, nádhera a finančná hodnota dosahuje astronomické hodnoty (už samotné rezbárske práce ikonostasa sú veľmi nákladné), predsa v porovnaní so skutočným nebom, ktoré predstavuje, je **len nedostatočným, neúplným, veľmi obmedzeným** a skutočnosťani len zďaleka **nevystihujúcim** symbolom!

Preto i anjeli-serafíni, ktorí sú medzi všetkými anjelmi najdokonalejší, i keď by boli hociako dokonalí a krásni, keď ich Sv. Písmo opisuje v prítomnosti Božej, majú po šesť krídel… (porov. Iz 6,1-2), v porovnaní s Jeho Dokonalosťou a Krásou sú totiž akoby ničím; Keď sa napr. v minulosti na Utreni modlila jekténia za cára a jeho armádu, vždy sa spievalo «*Hospody pomiluj*» šestkrát – na vyjadrenie pravdy, že hociako je imperátor mocný, v porovnaní s Bohom, jeho sila je ničím;[12] Goliáš bol šesť lakťov vysoký a mal na rukách a nohách po šesť prstov (porov. 1Sam 17,4; 2Sam 21,20; 1Krn 20,61); Keď kráľ Šalamún dal pre seba vyhotoviť prekrásny veľkolepý trón zo slonoviny, viedlo k nemu šesť schodov a na každom schode stáli dva levy…, tak vznešený trón nemal v danom čase nijaký kráľ na zemi (porov. 1Kr 10,19)…, jeho trón bol však ničím v porovnaní s trónom Božím…; Číslo «šesť» je biblickým číslom diabla, lebo on je v každom ohľade najviac nedokonalý, neúplný, obmedzený. Antichrist, ako nástroj diabla, bude mať meno s číselnou hodnotou «666» (porov. Zj 13,18), čím je jeho nedokonalosť až trojnásobne podčiarknutá…, a obraz, ktorý «*ožije*» a bude hovoriť a zabíjať všetkých, čo sa mu nebudú chcieť klaňať (= internet?, porov. Zj 13,15), má už dnes vo svojom rozpoznávajúcom kóde trojnásobnú šestku (www = 666), tj. grécku, hebrejskú i staroslovanskú digammu.[13]

Pečať na krčahu z Judska (5. st. pred n.l.) – šesťdielna hviezda – znak Antichrista, komunizmu i satanistov.

“8” Symbolika čísla osem na ikonostase

Štyri ikony hlavného radu na ikonostase majú po svojich bokoch ozdobné stĺpy, na ktorých spočíva váha celého ikonostasa. Každý ikonostas teda stojí na «8» (ôsmych) stĺpoch. Číslo «8» je biblickým symbolom **nového počiatku**.

Číslo «osem» má vo Sv. Písme význam «nového počiatku». Nový počiatok ľudstva symbolizuje 8 zachránených ľudí pri potope sveta (porov. 1Pt 3,20); Kráľ Dávid, ako ôsmy syn Jesseho (= Gejzu, Izaiho), signalizuje počiatok novej, Bohom vybranej dynastie, potom, ako bol Šaul a jeho dynastia odvrhnutá (porov. 1Sam 17,12); Od stvorenia sveta (za 7 dní) až do konca sveta beží nepretržitý sedemdňový týždenný cyklus – bude až do okamihu Dňa Hospodňoho – Veľkého dňa, tj. ôsmeho dňa, ktorý raz začne a nikdy neskončí, nebude mať večer, a teda bude trvať večne.

Ikonostas a nebo, tj. všetko, čo je za ikonostasom, je teda obrazom nebeskej Paschy-ôsmeho dňa, dňa «**невечернѧго**»,[14] ktorý nebude mať večera ani noci (porov. Zj 21,25; 22,5), dňa, ktorý nikdy neskončí, tj. večnosti.[15] Za ikonostasom – v nebi, teda prestáva platiť čas, začína večnosť. **Číslo «8» (osem) je už číslom eschatologickým**, znázorňujúcim počiatok nového života, počiatok nového Kráľovstva Božieho, ktoré Paschou-vzkriesením Isusa Christa začalo už tu na zemi, a do ktorého vstupujeme vo sv. príčastí, a ktoré dosiahne svoju plnosť na konci sveta na novej stvorenej zemi vo večnosti. Všetci túžobne čakáme na ôsmy deň, deň večnosti, deň bez noci, deň s veľkým «D», Veľký Deň – Velikdeň.[16] Večnosť je práve ten ôsmy Deň, ktorý sa vymaní zo sedemdňového týždenného cyklu, Deň druhého slávneho príchodu Isusa Christa na túto zem, keď príde súdiť živých i mŕtvych…, Deň, ktorý už nikdy viac neskončí.[17] Osem stĺpov, na ktorých stojí celý ikonostas, nám teda symbolicky pripomína to, čo sa stane vo svojej plnosti v tento ôsmy Deň, keď prestane existovať očistec a bude len večné nebo a večné peklo, večnosť plná šťastia alebo prekliatia, pripomína nám to, čo začína už tu na zemi vo sv. príčastí (hodnom, alebo svätokrádežnom).

Počiatok nového života – ôsmeho nevečerňaho dňa si pripomíname nielen paschálnym Velikodňom trvajúcim osem dní (Svetlý týždeň + Tomina nediľa), tj. nepretržitých osem dní trvajúcou nedeľou (spievajú sa vždy iné voskresné hlasy), ale i počas celej Päťdesiatnice máme 8 nedieľ, z ktorých prvá trvá 8 dní, ba po skončení paschálneho obdobia, po skončení Päťdesiatnice cez celý rok spievame *Oktoich* (Osmohlasnik), ktorý začíname nie 1. hlasom, ale 8. (!). Na Utreniach z deviatich piesní kánona sa vždy spieva len osem! A svjaščenik kadí počas bohoslužieb cerkov tak, že svojim presunom po nej vytvára na jej pôdoryse osmičku (svätyňa sa kadí v protismere a loď v smere pohybu slnka)![18] Pri narodení detí sa tieto krstia na ôsmy deň, podobne, ako sa v Starom Zákone na ôsmy deň vykonávala obriezka… (porov. Gn 17,12; 21,4).

Číslo «8» – to je sám Isus Christos, počiatok nového stvorenia, nový Adam, počiatok Nového Zákona, nového života a novej existencie. Samotné meno «Isus» má vo svojej gréckej a staroslovanskej pôvodine číselnú hodnotu «888»![19] Táto skutočnosť trojnásobnej a akoby trojnásobne podčiarknutej osmičky v mene «Isus», ktorému sa pokloní každé koleno na nebi, na zemi i v podsvetí (Flp 2,10), je zakódovaná tajomným symbolickým spôsobom i v každom ikonostase, ktorý stojí na ôsmych stĺpoch, z ktorých však každý je rozdelený na tri časti, takže stĺpy tvoria svojou konštrukciou trikrát osem častí, tj. tri osmičky, teda číselnú hodnotu mena «Isus». Takto štyri hlavné ikony v druhom rade sú oddelené ôsmymi stĺpami; ikony sviatkov v treťom rade sú oddelené ôsmymi stĺpami a štvrtý rad ikon (apoštoli) tak isto podelený ôsmymi stĺpami. Podstatu a nosnú časť ikonostasa – sv. Cirkvi tvorí teda Isus Christos. On je základ, On je «*všetko vo všetkom*», (Kol 3,11).

Majestátna stena ikonostasa má vo svojom spodnom rade tri veľké otvory (dvere), medzi ktorými sú striedavo umiestnené štyri veľké ikony. A tu sme už opäť pri symboloch ukrývajúcich dogmatické pravdy našej viery:

Pohľad na spodnú časť ikonostasa v gréckokatolíckej cerkvi v Krásnom Brode (okr. Medzilaborce) – všimnime si osem stĺpov, z ktorých je každý správne rozdelený na tri časti. Ikonostas je z tridsiatych rokov 20. storočia.

“3” Symbolika čísla tri

Číslo «3» (tri) vo Svätom Písme reprezentuje **duchovno**,[20] znamená Trojjediného Boha a celý Bohom stvorený duchovný svet. Základným článkom pravej viery je, že živý Boh je Trojjediný. Preto gréckokatolíci svedomite skladajú pri prežehnávaní sa tri prvé prsty (palec, ukazovák a prostredník) k sebe, lebo tu sa jedná o «Nerazdiľnuju Trojcu» (Nerozdielnu Trojicu). Všade, kde Sväté Písmo hovorí o duchu, alebo o niečom v duchovnom význame, sa objavuje trojka.

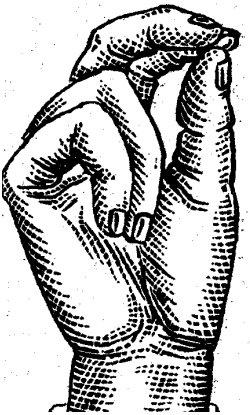

Duchovne treba chápať napr. podobenstvo Sv. Písma «o vylúpnutí oka», ktoré nás zvádza na hriech, a «odťatí ruky» a «odťatí nohy» (porov. Mk 9,43-48)… Sväté Písmo opakuje tú istú myšlienku nie náhodou trikrát. Trojka, trojité opakovanie tej istej myšlienky upozorňuje, že celú záležitosť-podobenstvo treba totiž chápať v duchovnom slova zmysle, teda nie doslovne v materiálnom, telesnom, lebo sebazmrzačenie by bolo proti vôli Božej – bolo by ťažkým hriechom, avšak treba sa zrieť pornografie, neísť na diskotéku zvádzajúcu na hriech…

Podobne tri pokušenia Isusa Christa na púšti (porov. Lk 4,3-13) signalizujú, že im treba rozumieť a ich vysvetľovať v duchovnom zmysle, tj. inými slovami povedané, Isus sediac na púšti v modlitbe a pôste si len v duchu predstavoval – bol len v duchu prenesený diablom na vysokú horu…, prípadne na hradby jeruzalemského chrámu a pod. a nie materiálne.

Tak isto napr. slová Isusa Christa Petrovi: pas moje ovečky, pas moje baránky…, ktoré sa opakovali trikrát (porov. Jn 21,15-17), signalizujú, že Christos neustanovil Petra za baču na salaši, tj. za pastiera oviec v doslovnom slova zmysle, ale duchovným pastierom ľudí, pastierom nie materiálnym, ale duchovným…

Tri «diery» v hlavnom rade ikonostasa, vyplnené «neviditeľným» vzduchom, predstavujú Ducha – Trojjediného Boha a celý neviditeľný, ním stvorený duchovný svet, a v rámci človeka, jeho neviditeľnú dušu, stvorenú na obraz Trojjediného Boha.

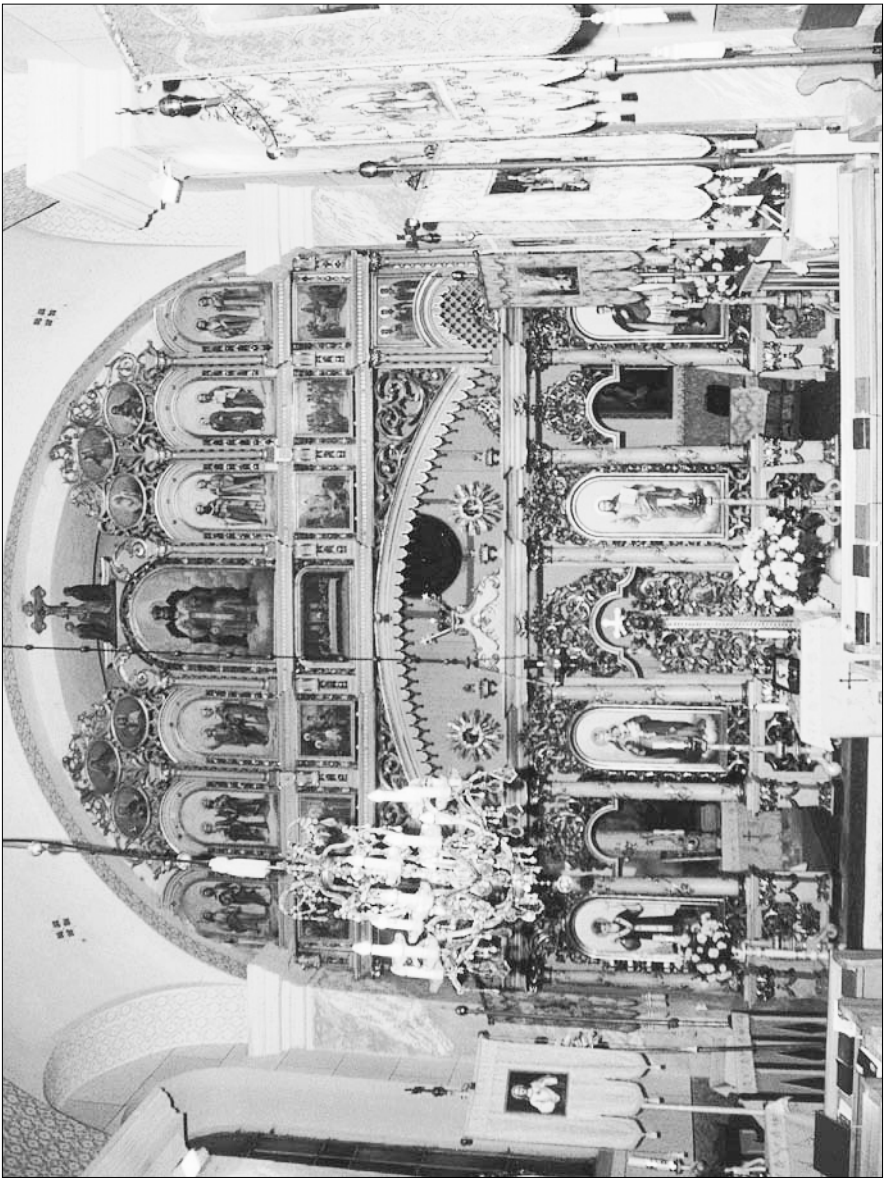

Gréckokatolícky ikonostas v Regetovke (filiálka Becherova, okr. Bardejov) z roku 1893.

“4” Symbolika čísla štyri

Priestor medzi troma otvormi-dverami striedavo vypĺňajú štyri hlavné ikony. Drevo, tj. drevená výplň, na ktorej sú ikony namaľované, predstavuje naopak materiálno, materiálny svet, materiálne telo. Číslo «4» (štyri) totiž v protiklade k «3» (trojke) znamená vždy vo Svätom Písme **matériu, hmotu,**[21] teda Bohom stvorený celý **materiálny svet**.

Lázar bol vzkriesený z mŕtvych, aj Isus Christos vstal z mŕtvych, avšak medzi jednotlivými vzkrieseniami bol a je diametrálny rozdiel: Lázar vstal z mŕtvych – ožil, aby znova po niekoľkých rokoch, či desaťročiach zomrel prirodzenou smrťou. Avšak Isus Christos vstal z mŕtvych a už nikdy neumiera. Túto teologickú pravdu medzi riadkami biblického textu signalizujú čísla «3» a «4». Nie náhodou Sv. Písmo udáva, že Lázar bol v hrobe štyri dni a Christos tri dni! Podobným vzkriesením ako voskres Christos, vzkriesnu všetci ľudia na konci sveta, vzkriesnu, aby už nikdy nezomreli – jedni pre život, iní však pre súd…

Štvorka v Sv. Písme označuje všetko viditeľné a hmatateľné, rozprestierajúce sa medzi štyrmi svetovými stranami. «Štyri» na ikonostase vo vzťahu k ľudskej duši znamená-označuje človečenstvo z mäsa a kostí, tj. ľudské telo – hmotnú časť ľudskej prirodzenosti, ktorú má každý človek a má ju (pred 2000 rokmi ju zobral na seba) i Syn Boží, Druhá Božia Osoba, Hospoď a Boh náš, vtelený Isus Christos, ktorý je telesne-hmotne prítomný na zemi od svojho počatia a narodenia až po koniec sveta (najprv osobne – 33 rokov, a potom v Božej Eucharistii). Preto je Christos v centre všetkých radov ikon znázornený vcelku štyrikrát (1. a 2. rad – Cárske dvere; 3. rad – Tajna večera, teda Božia Eucharistia; 4. a 5. rad – Pantokrator; 6. rad – ukrižovaný na kríži).

Preto napríklad pri Proskomídii sa na Službe Božej vyrezáva z prosfory vždy **štvorcový** Ahnec, v čom je utajená dogma a pravda viery, že Isus Christos sa vtelil, tj. Slovo (Duch) sa stalo Telom (hmotou, matériou). Toto sa aj realizuje-sprítomňuje na každej Službe Božej a prestol (oltár) sa takto stáva skutočným materiálnym prestolom-trónom živého Boha (v Božej Eucharistii prítomným),

preto prestol musí byť tiež vždy štvorhranný-štvorcový. Ide totiž o materiálnu, nielen duchovnú prítomnosť Boha. Duchovne je Boh prítomný všade, materiálne je prítomný v Božej Eucharistii, ako aj pod spôsobom Slova (v naprestolnom Evanjeliári). Preto svjatylišče sa nazýva nebom, v ktorom sídli Boh a strop svjatylišča sa pokrýva belasou oblohou – nebom s hviezdičkami.

"7" Symbolika čísla sedem

Tri otvory a štyri hmotou (hlavnými ikonami) vyplnené priestory dávajú spolu číslo «7» (sedem). Je to sväté číslo! Vo Svätom Písme vždy označuje **dokonalosť, úplnosť, perfektnosť, absolútno**.[22] Je to opak «šestky», ktorej do «sedmičky» stále čosi chýba, a ktorá preto predstavuje neúplnosť a nedokonalosť. «Sedmička» predstavuje materiálno i duchovno zároveň, je to duch i hmota spolu, všetko stvorené i nestvorené bytie v absolútnej harmónii. «Sedem» je číslom dokonalosti, je to číslo Božie, je to Boh sám (hebrejské «eliševet» = staroslovanské «Єлїсавета», tj. *Alžbeta*, znamená v slovenskom preklade *Boh je sedem*).[23] Lebo Boh je absolútne dokonalý! «*Buďte dokonalí, ako je dokonalý váš Otec nebeský*», (Mt 5,48) – tak znie príkaz Boží pre každého, kto sa chce dostať do nebeskej blaženosti. Buďte sedmičkou! Hlavný rad ikonostasa pozýva človeka k zbožstveniu, k Božej dokonalosti! Toto sv. číslo «sedem» (tj. tri /duša/ + štyri /telo/ = sedem /dokonalosť-Boh/) je orámcované, ako už bolo vyššie povedané, ôsmymi stĺpmi, tj. samým Isusom Christom a večnosťou. Len v Isusovi a skrze Isusa a s Isusom môže naše zdokonalenie, ba zbožstvenie nastať, a to v Božej Eucharistii, čo je základná a hlavná udalosť odohrávajúca sa a skrývajúca sa na prestole za ikonostasom.

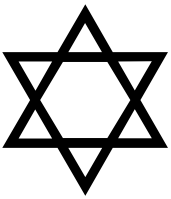

Sedemdielny starozákonný znak vyvoleného národa.

Teda hlavný rad každého ikonostasa predstavuje Isusovi Christovi preveľmi podobného – prepodobného-dokonalého človeka majúceho v duši Boha a žijúceho podľa jeho príkazov.[24]

---

[1] Tzv. sakristie a bočné vchody do svjatylišča sú novodobého charakteru. Znehodnocujú nielen symboliku a význam ikonostasa, ale priamo znesväcujú i svjatylišče! Sú dôsledkom latinizácie a straty porozumenia pre hlavný teologicko-dogmatický význam ikonostasa v gréckokatolíckych cerkvách.

[2] Porov. G.A. Timkovič, «Swastika – najstarší znak a symbol Isusa Christa», *Blahovistnik*, Prešov, VII (1998) str. 240-242.

[3] «**Восто́къ Человѣколю́бче, сый восто́кѡвъ…**», «**… посѣтѝ насъ Восто́къ съ высоты̀…**», «**… Дв҃а и҆мѣ во чре́вѣ, и҆ родѝ Сн҃а…, Восто́къ и҆́мѧ є҆мꙋ̀…**», (porov. ***Ꙋтренѧ и҆ Вечернѧ на бꙋ́день***, **Жо́вква**, ҂ **ацл҃ѳ** (1939), str. 47-48, 66, 93).

[4] Porov. J.V. Timkovič, «Hroby orientované smerom na východ…», *Blahovistnik*, Prešov, 4 (1996) str. 93-94.

[5] Porov. M. Donadeo, *Le icone immagini dell'invisibile*, Brescia, 1981, str. 35.

[6] Úplnosť ikonostasa je samozrejme obmedzená-ovplyvnená i veľkosťou gréckokatolíckej cerkvi, kde sa ikonostas buduje.

[7] Na historickom Podkarpatsku je dovolený veľavýznamný obyčaj umiestňovať na mieste sv. Jána Predchodcu ikonu sv. Nikolaja Čudotvorcu, ochrancu gréckokatolíkov.

[8] Sú usporiadané v chronologickom poriadku zľava do prava, (porov. L. Mirkovič, *Pravoslávna liturgika*, I., Prešov, str. 96).

[9] Jediný prípad znázornenia Presvätej Bohorodici bez Isusa Christa na rukách v byzantskej ikonografii je Bohorodica stojaca pod krížom, ktorá gestom svojich rúk ukazuje na Spasiteľa (Deesis) visiaceho na kríži.

[10] Na zvýraznenie tajomstva, ktoré sa počas premenenia odohráva na prestole za ikonostasom, sa počas premenenia zaťahuje červený-cársky, teda kráľovský záves na Cárskych dverách a veriaci «nič» nevidia, iba počujú slová premenenia «Prijmite jadite, sije jesť Tilo moje…». Záves je zatiahnutý i vždy mimo bohoslužieb.

[11] Porov. G.A. Timkovič, «Prečo je Antichrist, ktorý má prísť pred koncom sveta, označený číslom 666?», *Blahovistnik*, Prešov, 2 (1998) str. 37-39.

[12] Porov. napr. ***Часосло́въ***, **Жовква**, ҂**аці**, str. 74.

[13] Porov. G.A. Timkovič, «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, III/1-2 (1998) str. 22, 38, 45-46.

[14] «**… ѡ҆ Па́сха велїѧ и҆ свѧще́ннѣйшаѧ Хр҃те… подава́й намъ и҆́стѣе тебѐ причаща́тисѧ въ невече́рнѣмъ днѝ ца́рствїѧ твоегѡ̀**», (***Вечірнѧ і Ꙋтренѧ та інші***

богослꙋженнѧ на всі неділі і свѧта цілого рокꙋ, Мондеръ, 1945, str. 311, Voskresnyj kanon, Nediľa Paschy, pisň 9.).

15 Preto sa v matematike nekonečné číslo symbolizujúce večnosť znázorňuje dodnes ako «ležatá osmička».

16 Porov. J.V. Timkovič, G.A. Timkovič, «Nedeľa», *Blahovistnik*, Prešov, 3 (1999) str. 67-68; porov. G.A. Timkovič, «Prečo niektorí hovoria 'Velikdeň' (Veľký deň) a iní 'Veľká noc'?», *Blahovistnik*, Prešov, IV (1996) str. 95-98.

17 Porov. G.A. Timkovič, «Týždeň bez nedele», *Blahovistnik*, Prešov, 4 (1998) str. 105.

18 Porov. G.A. Timkovič, «Prečo a ako sa kadí cerkov?», *Blahovistnik*, Prešov, I (1999) str. 12-14.

19 « *Ἰησοῦς*», «**іисоус**» = «**і** (10) + **и** (8) + **с** (200) + **о** (70) + **ѵ** (400) + **с** (200) = 888», (porov. J.V. Timkovič, G.A. Timkovič, «Nedeľa», *Blahovistnik*, Prešov, 3 (1999) str. 68); Meno Isusa Christa má číselnú hodnotu «888», kým meno Antichrista, ktorý má na konci sveta prísť «666», čo je trikrát podčiarknutá nedokonalosť, (porov. G.A. Timkovič, «Prečo je Antichrist, ktorý má prísť pred koncom sveta, označený číslom 666?», *Blahovistnik*, Prešov, 2 (1998) str. 37-39).

20 Prorok Daniel sa modlieval trikrát denne (porov. Dan 6,11); Židia mali povinnosť aspoň trikrát do roka prísť do chrámu (porov. Ex 23,17.24); Áron blahoslovil trikrát (porov. Nm 6,24); Trikrát do roka prinášal Šalamún obetu Bohu (3Krn 2,35; 9,25); Tri Božské čnosti: viera, nádej a láska (porov. 1Kor 13,13); Tri dni trvala slepota Šaula-Pavla (porov. Sk 9,9); Trikrát dýchol Eliáš na mŕtveho chlapca a vrátila sa do neho jeho duša-ožil (3Krn 17,21)…

21 Rajská rieka sa delila na štyri ramená (porov. Gn 2,10), teda raj bol materiálny, bol umiestnený tu, na našej zemi; Nebeský Jeruzalem bude štvorhranný, teda nebo bude opäť na materiálnej novostvorenej zemi (porov. Zj 21,16); Eliáš dal poliať oltár trikrát po štyri vedrá vody, teda trikrát podčiarknutá materiálnosť a fyzická skutočnosť zázraku spálenia obetného býka z neba (porov. 1Kr 18,34); Štyri kone ťahali ohnivý voz, ktorý zobral Eliáša i s telom do neba (porov. Utreňa zo sviatku proroka Eliáša, Svitilen), teda bol vzatý do neba naozaj i s materiálnym telom, nielen duchovne, nielen symbolicky…

22 Christos hovorí o Cárstve nebeskom v siedmych podobenstvách (rozsievač, kúkoľ, horčičné zrnko, kvas, poklad na poli, perly, sieť); Po apokalyptickej vojne na konci sveta bude sedem rokov absolútny pokoj a mier na zemi (porov. Ez 39,9), teda nebo bude na novostvorenej zemi; Sedem rokov pracoval Jakub u Lábana pre Ráchel (porov. Gn 29,18), ba dokonca až dvakrát (Gn 29,23-30), teda

urobil absolútne všetko, aby ju získal, lebo pre ovce pracoval už len šesť rokov (porov. Gn 31,38-41); Sedemkrát sa poklonil Jakub pred svojim bratom Ezauom (porov. Gn 33,3), teda absolútne sa ponížil; Sedem levov bolo v jame, do ktorej hodili proroka Daniela (porov. Dan 14,31-32), teda bolo tam absolútne nebezpečenstvo; Sedem zlých duchov vyhnal Isus Christos z Márie Magdalény (porov. Mk 16,9; Lk 8,2), teda bola absolútne posadlá; Sedem kráv a sedem klasov vo sne faraóna signalizovalo absolútnu hojnosť a potom absolútny hlad (porov. Gn 41,2-7); Každy siedmy rok bol svätým rokom u Židov, vtedy nezbierali úrodu (porov. Ex 23,11; Lv 25,4); Baránok Boží = Isus Christos má v Apokalypse sedem očí (porov. Zj 5,6), je absolútne vševedúci; Sedem sv. Tajn, cez ktoré zostupuje absolútne dostačujúca milosť Božia na zem pre spasenie ľudí…; Sedem prosieb v modlitbe Otče náš predstavuje absolútne všetko, čo človek potrebuje k životu…

[23] Porov. G. Pittano, *Grammatica Italiana per la scuola media*, 1973, str. 148.

[24] Porov. J.V. Timkovič, «Prepodobný», *Blahovistnik*, Prešov, 9 (1998) str. 230-234; J.V. Timkovič, «Človek», *Blahovistnik*, Prešov, 5 (1998) str. 116-118.

Ikonostas v gréckokatolíckej cerkvi v Sukove (okr. Medzilaborce).

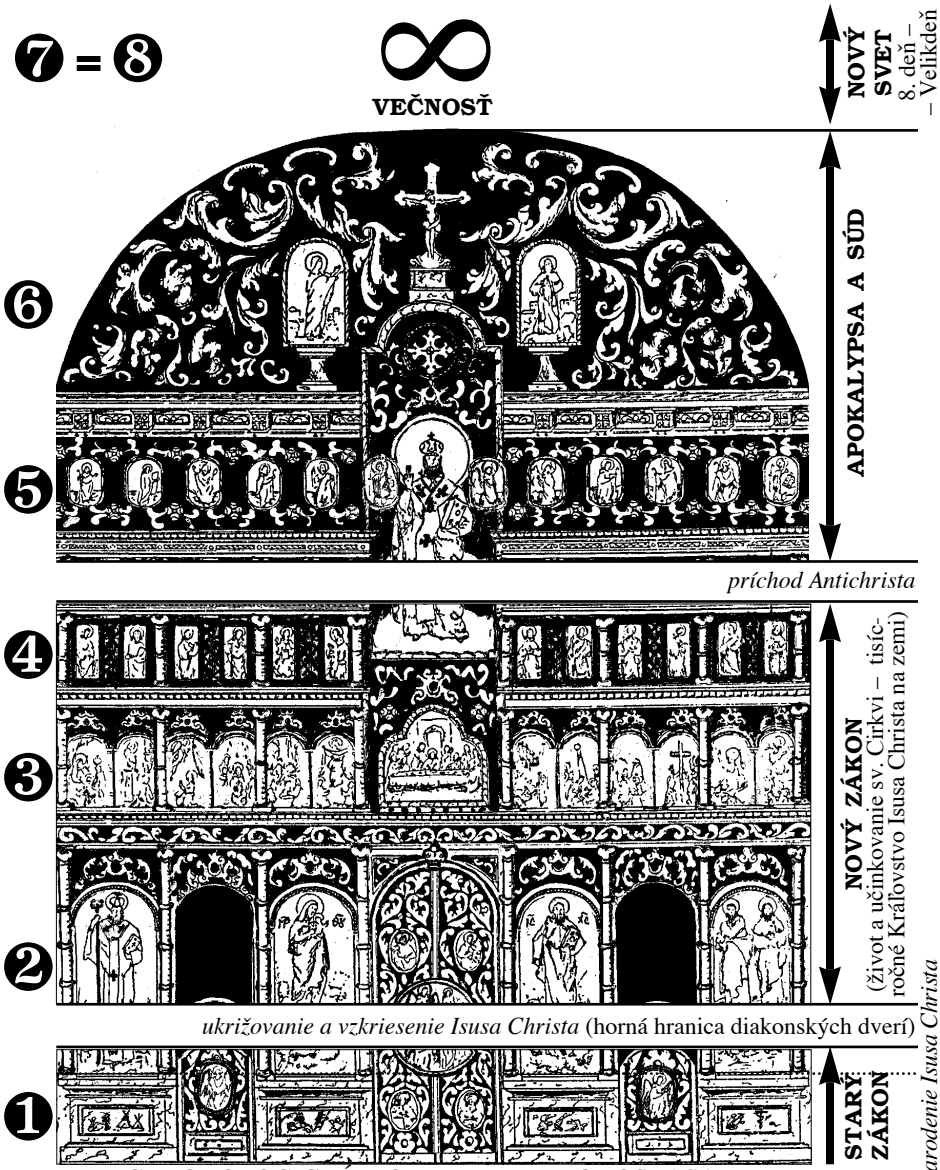

CHRONOLOGICKÉ ROZDELENIE IKONOSTASA

5.1. Prvý rad ikonostasa

Prvý rad ikonostasa je umiestnený najnižšie a chronologicky predstavuje najstaršiu dobu ľudstva – dobu Starého Zákona. Pozostáva zo štyroch ikon – starozákonných predobrazov Isusa Christa a troch zatvorených (!) dverných priestorov. Čiže žiadny duch, žiadny otvor, len matéria, telo: «*Hospoď povedal:* … (ľudia) *sú len telo…*» (Gn 6,3) a «*oľutoval, že stvoril človeka na zemi*» (Gn 6,6), to je ľudstvo v období Starého Zákona. Vládla modloslužba, smilstvo a smrť. Štyri hmotou – drevenými ikonami Starého Zákona vyplnené priestory a tri hmotou (zatvorenými dverami) vyplnené priestory dávajú obraz **starého hmotného, telesného a len telesne zmýšľajúceho človeka, tj. Starý Zákon**. Nebo bolo po hriechu Adama a Evy beznádejne zatvorené. Anjeli na diakonských dverách so zbraňou (palicami či mečmi v rukách) nedovoľujú nikomu vstúpiť do neba (za ikonostas). Cárske dvere sú tiež zatvorené zvnútra na závoru a zvonka sa nedajú otvoriť…

Je to obdobie, kedy sa ľudstvo klaňalo pohanským božstvám. Najvyššie pohanské božstvo-slnko (v ženskej forme mesiac) na zemi predstavovali zvieratá: býk, orol (kohút), lev (neskôr kôň) a človek (idol modernej doby, idol pohanstva krátkodobo obnoveného v Antichristovom čase). Sú znázornené obyčajne na spodnej časti Cárskych dverí, teda na úrovni prvého radu starozákonných ikon, avšak vždy so šiestimi krídlami:

«Prvá bytosť sa podobala levovi, druhá bytosť sa podobala býkovi, tretia bytosť mala tvár ako človek a štvrtá bytosť sa podobala letiacemu orlovi. A každá z týchto štyroch bytostí mala šesť krídel,…

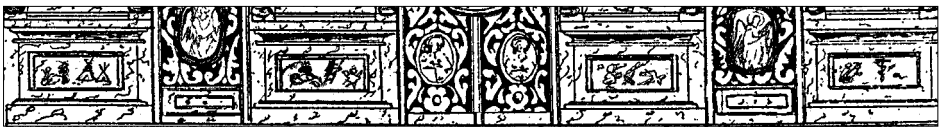

vo dne v noci bez prestania volali: "Svätý, svätý, svätý Hospoď Boh všemohúci, ktorý bol, ktorý je a ktorý príde!"» (Zj 4,7-8).

Šesť krídiel, ktoré každá z týchto bytostí má, signalizuje, že v porovnaní so skutočným Trojjediným Bohom sú tieto najvyššie pohanské božstvá, reprezentujúce prakticky celé pohanstvo (lev, býk a orol – pohanstvo pred Christom, človek – pohanstvo po Christovi, tj. obnovené pohanstvo v čase Antichrista) čímsi nedokonalým, zanedbateľným, ohraničeným, obmedzeným – oproti skutočnému Bohu sú teda ničím. Každému návštevníkovi cerkvi svojou prítomnosťou na Cárskych dverách signalizujú, že za ikonostasom sídli ozajstný Boh. Tieto štyri bytosti Sväté Písmo totiž znázorňuje všade tam a len tam, kde sa zobrazuje Trojjediný Boh sediaci na tróne-prestole (porov. Ez 1,10-26; 10,1-14; Zj 4,2-9).

Kresťanská ikonografia ich tiež zobrazuje všade, kde sa zvláštnym spôsobom nachádza Trojjediný Boh. Vidíme ich:
— v kupolách chrámov,
— na knihe sv. Evanjelií,
— na štyroch rohoch kríža okolo rozpjatého Isusa Christa,
— v štyroch rohoch plaščanice, či antiminsu naokolo pochovaného Isusa Christa,
— na Cárskych dverách…

Židia ich nosili všade tam, kde sa pohybovala Archa zmluvy (stánok Boží). Nosili ich tak, že stánok Boží bol stále uprostred.

Všetci Izraeliti, teda dvanásť kmeňov, boli rozdelení na štyri zbory. Každý z nich sa skladal z troch kmeňov. Tieto štyri zbory pri táborení sa tak umiestňovali na štyri svetové strany, že Archa zmluvy bola vždy uprostred táboriska. Na pochode išli pred Archou dva zbory, teda šesť kmeňov, potom nasledovali Leviti s Archou (svätostánkom) a za nimi išlo opäť šesť kmeňov. Jednotlivé zbory mali svoje prápory a každý kmeň mal svoje odznaky (porov. Nm 2,2)… podľa výkladu Pseudo-Jonatanovho, kmeň Júdov mal na svojich insigniách vyobrazeného **leva**, Ruben – **chlapa**, Efraim – **býka** a Dan – **orla**. Takto učia i neskorší rabíni. Na východnej

strane tábora vždy táboril kmeň Júdov, Zabulonov a Isacharov (*lev*, porov. Nm 2,3), na juhu prvorodený Ruben, Simeon a Gad (*chlap*, porov. Nm 2,10), na severnej Dan, Neftali a Aser (*orol*, porov. Nm 2,25)[1] a na západe Efraim, Manase a Benjamín (*býk*, porov. Nm 2,18). Júda, teda lev[2] mal vždy prvé miesto![3]

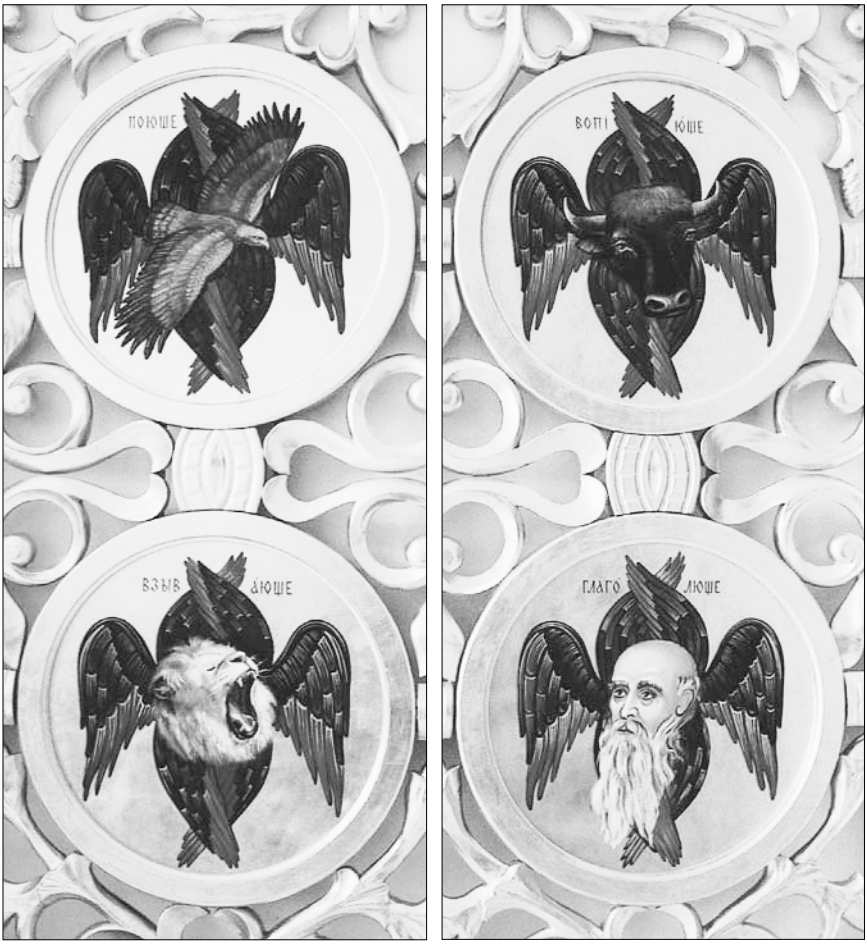

Štyri apokalyptické bytosti z Cárskych dverí ikonostasa baziliánskeho monastyra sv. Bazila Veľkého v Prešove.

Sú to štyri apokalyptické bytosti, a ako už ich počet, samotná «štvorka» prezrádza, predstavujú pozemské, **materiálne-hmotné** idoly. Stoja pred i naokolo trónu jediného skutočného a pravého Boha (porov. Zj 4,6-8) a klaňajú sa mu neprestajne deň i noc, ako hovorí kniha Zjavenia (Zj 19,4), vzdávajú Trojjedinému Bohu česť, poklonu i slávu slovami: «*Svätý, Svätý, Svätý…*», (porov. Iz 6,3). To isté spievajú veriaci tesne pred premenením, tj. pred zostúpením Trojjediného Boha na prestol, na každej gréckokatolíckej Liturgii sv. Jána Zlatoústeho po vozhlase svjaščenika: «*Pobidnuju pisň pojušče, vopijušče, vzyvajušče i hlahoľušče*» (Víťaznú pieseň spievajú, volajú, hlásajú a hovoria).

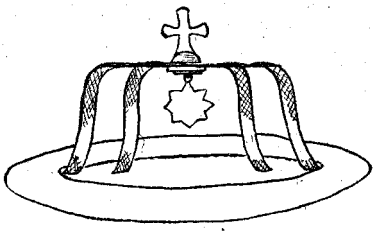

Počas týchto slov svjaščenik odkladá liturgickú hviezdicu (symbol narodenia a smrti Isusa Christa), lebo narodenie a smrť Isusa Christa v nasledujúcich momentoch prestáva byť symbolikou a sa stáva v momente premenenia skutočnosťou spred 2000 rokov sprítomnenou na prestole. Liturgická hviezdica je v tomto momente nahradená skutočnou obrovskou hviezdicou-baldachýnom, ktorý pokrýva nielen prestol a na ňom obetovaného Isusa Christa, ale i svjaščenika (obetujúceho Isusa Christa), teda Isusa Christa obetujúceho i obetovaného…

V týchto slovách sa totiž skrývajú opäť štyri apokalyptické bytosti a signalizujú príchod a prítomnosť Trojjediného Boha na zemi pod spôsobami chleba a vína.

Podľa sv. Hermana:

«*pojušče*» (spievajú) sa vzťahuje na orla (vtáky spievajú),

«*vopijušče*» (volajú-ručia) sa vzťahuje na teľa (býka),

«*vzyvajušče*» (revú na plné otvorené ústa, ako keď sa zíva) sa vzťahuje na leva (levy revú),

«*hlahoľušče*» (hovoria) sa vzťahuje na človeka (len ľudia rozprávajú-hovoria).[4]

Tieto štyri apokalyptické bytosti boli v neskoršom období spájané len s evanjelistami. Podľa **sv. Ireneja** (+202) orol je symbolom sv. Marka, býk – sv. Lukáša, lev – sv. Jána a človek – sv. Matúša. Podľa **sv. Augustína** (+430) orol symbolizuje sv. Jána, teľa – sv. Lukáša, lev – sv. Matúša a človek – sv. Marka. **Sv. Hieronym** (+420) spolu so **sv. Gregorom Veľkým-Dvojeslovom** (+604) zastával názor, že orol predstavuje sv. Jána, teľa – sv. Lukáša, lev – sv. Marka a človek – sv. Matúša. Názor posledných sa ujal až dodnes, pretože ich vysvetlenie bolo najpresvedčivejšie: sv. Ján totiž začína Evanjelium nedosiahnuteľnými výšinami Slova (orol), sv. Lukáš Zachariášovou obetou v chráme (býk), sv. Marek hlasom volajúcim v púšti (lev) a sv. Matúš rodokmeňom Isusa Christa ako človeka.[5]

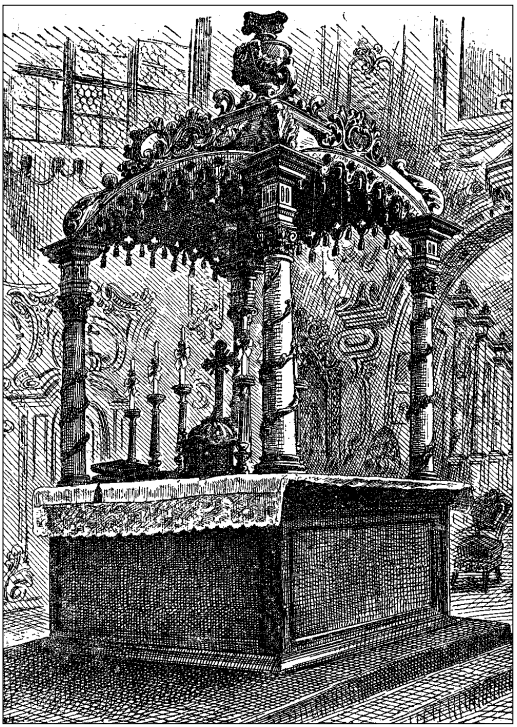

Baldachýn nad prestolom gréckokatolíckej katedrály v Užhorode v tridsiatych rokoch 20. st.

Ikona *Blahoviščenija* sa nachádza v hornej časti Cárskych dverí. Je to už spravidla na úrovni druhého radu ikonostasa. Táto ikona hlása zostúpenie tisíce rokov túžobne očakávanej Druhej Božej Osoby na zem – vtelenie Slova – Isusa Christa, teda hlása koniec starozákonnej doby, koniec starozákonného otroctva, koniec modloslužby. Približne vo výške ikony *Blahoviščenija* by mal na správnych ikonostasoch začínať už druhý-hlavný rad

ikon – Nový Zákon. Práve od úrovne *Blahoviščenija* by malo už začínať aj osem stĺpov – signalizujúcich príchod Isusa Christa v okamihu vtelenia na zem.

---

[1] Stojí za povšimnutie, že v latinčine slovo «aquila» označuje *orla* a zároveň *sever* (aquilo); Zo severu prídu strojcovia apokalyptickej vojny: Gog a národ Magog (porov. Ez 38,1-2.6; 39,2; Zj 20,8; Jer 1,13-15; 4,6; 6,1; 46,20). Z kmeňa Dan, ktorému prislúchal vždy sever, má podľa židovskej tradície pochádzať i Antichrist (porov. *Sväté Písmo Starého i Nového Zákona*, Trnava, 1996, str. 2584), preto správne budované a na východ orientované gréckokatolícke cerkvi nikdy nemali zo severu okná – tie boli zamurované (príkladom je napr. gréckokatolícka cerkov v Kráľovciach pri Košiciach) na znak toho, že hlavný nepriateľ Cirkvi príde v apokalyptických časoch práve zo severu; V staroslovanských textoch slová «sever» a «Sibír» sa vyjadrujú tým istým výrazom a sú teda jedno a to isté (porov. G.A. Timkovič, «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, III/1-2 (1998) str. 48, 144).

[2] V Jakubovom požehnaní otec Jakub hovorí: «levom mladým si Júda…», (Gn 49,9); «Neplač, lebo zvíťazil Lev z Júdovho kmeňa…», (Zj 5,5).

[3] Porov. *Sväté Písmo, Starý Zákon*, I. diel, Trnava, 1994, str. 375.

[4] Porov. А. Духновичь, *Літургическій Катихизисъ или изъясненіе св. Літургіи и нѣкоторыхъ церковныхъ обрядовъ по новой скрижали въ душеполезное употребленіе Русиновъ*, Львовъ, 1854, стр. 80.

[5] Porov. Г. Дьяченко, «**Сѵмволы евангелистовъ**», *Полный церковно-славанскій словарь*, Москва, 1899, стр. 702.

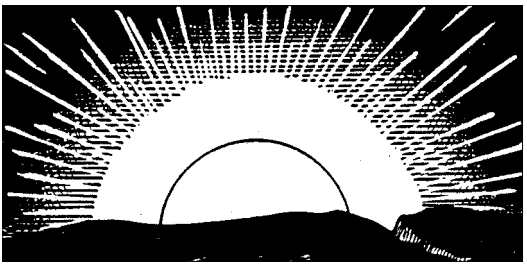

5.2. Druhý (hlavný) rad ikonostasa

Prvý rad ikonostasa predstavoval Starý Zákon a starého, telesného, materiálneho človeka. Druhý (hlavný) rad ikonostasa, na rozdiel od prvého, predstavuje príchodom Isusa Christa počiatok Nového Zákona a zrod **nového človeka, oduchovneného, preniknutého Duchom Božím**. Sv. Pavol hovorí: «*… vyzliekli ste si staréh človeka z jeho skutkami a obliekli ste si nového*», (Kol 3,9-10).

Obidva diakonské dvere (i keď zostávajú stále zatvorené) na úrovni druhého radu ikonostasa sú už "otvorené"! — siahajú totiž len do úrovne prvého starozákonného radu (máličko môžu presahovať aj nad úroveň prvého radu, lebo Christos nie svojím narodením, ale až po 33 rokoch svojho života svojou smrťou a vzkriesením otvoril nebo). V dôležitých momentoch bohoslužieb sa otvárajú dokorán i Cárske dvere.

Diakonské dvere majú svojou výškou len čiastočne presahovať úroveň starozákonného prvého radu ikonostasa. Počiatok ôsmych stĺpov symbolizuje počatie (vtelenie) a narodenie Isusa Christa na zemi. Časť od počiatku stĺpov do hornej úrovne diakonských dverí symbolizuje jeho skrytý i verejný život na zemi; horná úroveň diakonských dverí je okamih, kedy svojou smrťou Christos zmýva hriech Adama a smrťou na kríži otvára nebo (priestor nad diakonskými dverami

žertva Isusa Christa (horná hranica diakonských dverí)

narodenie a život Isusa Christa (od začiatku stĺpov až po koniec diakonských dverí)

Nový ikonostas v Trebišovskom baziliánskom monastyre, ktorý bol postavený v rokoch 1998-1999.

je už preto otvorený). Avšak plné oduchovnenie (tri otvory) nastáva až otvorením Cárskych dverí, tj. prijatím Isusa Christa v jeho učení (= Evanjelium a kázeň) a v skutkoch podľa tohto učenia, ktoré nachádzajú svoje vyvrcholenie vo sv. príčastí, čo je už zbožstvenie človeka.

Duchovno – tri otvory-dvere (tj. duša, v ktorej prebýva Trojjediný Boh) i **hmotno – štyri** ikony (tj. telo človeka), kostrou – rámcom čoho je Christos, tj. osmička (osem stĺpov): Toto je teda dokonalý-zbožstvený človek, inými slovami povedané, «sedmička», ktorá je zároveň osmičkou, tj. Bohočlovek Isus Christos a všetci, ktorí sa stávajú s ním vo sv. príčastí jedno telo.

Na mnohých miestach vo Svätom Písme nachádzame prekvapujúce tajomstvo – «sedmička je zároveň osmičkou», napr.: Dávid, ktorého Boh dal pomazať za kráľa, bol siedmy a zároveň ôsmy syn Jesseho (presnejšie, ôsmy syn zo siedmych, porov. 1Sam 16,10; 17,12; 1 Krn 2,13-15) – číslo *osem* signalizuje, že ten siedmy syn (Dávid) bude *novým* počiatkom nasledujúcej kráľovskej dynastie.

Siedma hlava apokalyptického zvera je zároveň ôsma, pričom drak má len sedem hláv (porov. Zj 13,1-3; 17,8-11). V antichristovej dobe, ktorá časovo naplní a dovŕši dejiny zeme (siedma-posledná hlava draka – plnosť), bude na krátku dobu opäť obnovené pohanstvo, aké bolo na zemi pred príchodom Isusa Christa (tj. v čase vlády prvých päť hláv draka), preto siedma hlava je zároveň *ôsmou*, čo symbolizuje *nový počiatok* pohanstva, tj. znovuobnovenie pohanstva…

«*Videl som vystupovať z mora šelmu, ktorá mala… sedem hláv… jedna z jej hláv bola akoby smrteľne ranená* (= šiesta hlava, tj. čas od prvého príchodu Christa na zem do príchodu Antichrista pred koncom sveta, Christos v tomto období svojim príchodom na zem a založením sv. Cirkvi spútal a oslabil moc diabla, ale nezničil jeho kráľovstvo na zemi), *ale jej smrteľná rana sa zahojila* (= siedma hlava, tj. čas pôsobenia Antichrista; táto hlava je zároveň ôsmou, to znamená, že bude z Božieho dopustenia obnovený stav, aký bol v čase prvej až piatej hlavy, tj. stav starozákonného pohanstva)», (Zj 13,1-3).

«*Šelma, ktorú si videl, bola* (= prvá až piata hlava, tj. pohanstvo v Starom Zákone) *a nie je* (= nastolenie kresťanstva, tj. čas pôsobenia a rozširovania sa sv. Cirkvi) *a má vystúpiť z priepasti* (= krátka doba obnovenia pohanstva v čase Antichrista) *a pôjde do záhuby…, bola, a nie je, a zasa bude. Kto je múdry, tu má vysvetlenie: Sedem hláv je… aj kráľov je sedem: piati padli, jeden je, iný* (= sied-

my) *ešte neprišiel; a keď príde, bude smieť ostať len na krátky čas. Šelma, ktorá bola a nie je,* ***ona je ôsmy kráľ, je z tých siedmych*** *a ide do záhuby…*», (Zj 17,8-11).

Nedeľa, ktorá v starozákonnom počítaní dní bola akoby ôsmym dňom starého týždňa, sa v Novom Zákone stáva siedmym dňom odpočinku. V skutočnosti vyššie spomínané tajomstvo, že «sedmička je zároveň osmičkou», skrýva v sebe dogmatickú pravdu, že Isus Christos je Bohom – Boh je «sedem» a Isus Christos je «osem», teda Isus Christos je Boh. Anti-christos je «šesť».

Toto je teda dokonalý-zbožstvený človek – oblečený do Christa: «*Ktorí ste v Christa pokrstení, v Christa ste sa obliekli*» (Gal 3,27), alebo podľa iných slov sv. Pavla: «*už nežijem ja, ale žije vo mne Christos*» (Gal 2,20). Len taký sa dostane do neba – do večného života – za ikonostas. A naozaj, na štyroch hlavných ikonách sú zobrazené prototypy prepodobných v plnom zmysle tohto slova, sú tam zobrazené naše vzory – príklady hodné nasledovania – najsvätejší a najideálnejší ľudia-svätci, akých kedy zem nosila:

✱ Na prvom mieste (vždy napravo od Cárskych dverí) je sám Bohočlovek **Isus Christos**, bez hriechu počatý a bez hriechu narodený, ktorého sa hriech nikdy nedotkol.

✱ Po ňom **Bohorodica** (naľavo od Cárskych dverí), Prečista Diva Mária, «**преподобнейшая**», čo znamená najprepodobnejšia Bohu, uchránená aj dedičného hriechu, bez hriechu počatá i bez hriechu narodená, bez jediného vlastného hriechu spáchaného v živote.

✱ Tretím je **sv. Ján Krstiteľ** (naľavo od Bohorodici), najväčší svätý narodený zo ženy (porov. Mt 11,11), narodil sa taktiež bez dedičného hriechu (odpustený mu bol totiž ešte v lone jeho matky – porov. Lk 1,15.41).

Svätý Mikuláš Myrlykijský Čudotvorca má u rusínskych gréckokatolíkov pod Karpatami tak prevelikú úctu, že v súlade so starodávnou miestnou tradíciou sa v rusínskych cerkvách môže umiestňovať na ikonostase na mieste sv. Jána Krstiteľa.

✱ **Patrón** (pokroviteľ-ochranca) **chrámu** je výnimočne dodaný do tejto spoločnosti dokonalých, i keď mal dedičný hriech i vlastné hriechy a zastupuje mňa (!) a ľudí mojej farnosti, ktorej ikonostas patrí, ktorí sú tiež pozvaní k vrcholu dokonalosti a vstupu do neba.

Toto duchovno («3») a materiálno («4»), tj. duša preniknutá Bohom a telo človeka, budú z večnej Božej vôle po vzkriesení na konci sveta navždy neoddeliteľné.[1] Človek bude v nebi žiť večne, tj. smrť už nikdy neoddelí telo od duše – tak, ako na ikonostase nemôžu existovať tri dvere (otvory) bez štyroch prepážok medzi nimi. Duša («3») a telo («4») v rámci Christa (osem stĺpikov), s ním a skrze neho takto spolu vytvárajú **dokonalosť: číslo «7»** (sedem).

Hospoď Boh je teda sedem-dokonalý a dokonalé je i nebo, ktoré stvoril pre všetkých ľudí, a to ako večný a trvalý príbytok nielen pre naše duše, ale i pre naše telá, pre celého človeka, pretože v nebi budeme po vzkriesení spolu s ním žiť na veky aj so svojími telami. V nebi má každý z nás pripravené miesto už od stvorenia sveta (porov. Mt 25,34), avšak záleží len od nás, či ho zaujmeme, alebo nie. Ak ho nezaujmeme, ak sa do neba nedostaneme, v prípade, že zomrieme v ťažkom hriechu, dostaneme sa tam, kde je plač a škrípanie zubami, do vonkajšej tmy (porov. Mt 22,13), kde je nenávisť a zaslepenosť v pýche – do pekla… To (peklo) sa však obyčajne maľuje na protiľahlej – západnej strane našich cerkví, na opačnej strane, naproti ikonostasu.

Ako sa však možno dostať do neba (tj. symbolicky do svätyne za ikonostas)?! Len cez Cárske dvere!

Symbolika troch dverí na ikonostase

Dvere na ikonostase majú z hľadiska katechetického a teologicko-dogmatického prenesmierny význam. Práve v nich totiž leží ťažisko dogmatickej symboliky celého ikonostasa.

Na ikonostase sú tri dvere: jedny širšie-kráľovské-cárske, ktorými môže vstupovať a vystupovať, vchádzať a vychádzať len ten, ktorému

sú určené, tj. Christos Car – Bohočlovek s dvoma prirodzenosťami (Božskou a ľudskou), preto Cárske dvere sú vždy dvojdielne. A ostatné-užšie po bokoch sa volajú diakonské, sú určené pre tých, ktorí mu posluhujú, tj. pre anjelov (na ikonách oboch bočných dverí sú anjeli znázornení a oblečení ako služobníci-diakoni[2]). Cárske dvere predstavujú samého Bohočloveka Isusa Christa («*Ja som dvere…*», (Jn 10,9)),[3] preto sú veľké (zakrývajú dverný priestor až do samého vrchu), sú dvojdielne (dve prirodzenosti Isusa Christa – Božská i ľudská), prepychovo zdobené. Na vrchu majú kráľovskú-cársku korunu – episkopskú mitru (= plnosť kňazstva), prípadne iný symbol Christa (napr. pelikán kŕmiaci mláďatá svojim vlastným telom, kríž a pod.).

Všetky dvere na ikonostase (Cárske i diakonské) musia byť vždy (cez deň i v noci) zavreté! Ba i jasne červený záves na Cárskych dverách zatiahnutý![4] Znamená to, že nebo je zavreté. Navždy! Ani skulinka pomedzi rezbárske ornamenty… Zavrel ho Adam, keď uveril diablovi viac ako Bohu. Nikto z ľudí sa do neba dostať nemôže, pretože Adam a Eva, naši Prarodičia zhrešili a ich hriech je hriechom dedičným. Stav hriechu totiž dedíme všetci bez rozdielu. Adam a Eva boli vyhnaní z raja archanjelom s ohnivým mečom v ruke, archanjelom, ktorý ostal navždy stáť pri bránach raja (porov. Gn 3,24). Adam a Eva odišli s plačom, horko ľutujúc svoj hriech, ktorý ich zbavil nesmrteľnosti a večného šťastia… Stratili všetko, a navždy, a ľudstvo, ktoré vyšlo z ich bedier, zdedilo po nich toto smutné dedičstvo. Hospoď Boh sa však nad nimi ulútostil a prisľúbil im Mesiáša-Spasiteľa, ktorý toto všetko napraví a raz sa do večnej radosti, do neba predsa len dostanú.

Pre tento dôvod na bočných-diakonských dverách ikonostasa sú obyčajne znázornení archanjeli v diakonskom oblečení,[5] ktorí stoja s palicami (palica – najstaršia zbraň) v rukách a nedovolia hriešnym «Adamom a Evám» vstúpiť do neba.

Druhý (hlavný) rad ikonostasa

Nikto z laikov nesmie vstúpiť do svjatylišča – zakazuje to už 44. kánon Laodicejského (r. 343-381) a 69. kánon Trulského koncilu (r. 691). Výnimku tvorí iba cerkovnik, ktorý, ako jediný z laikov majúc poverenie od kňaza, môže mimo bohoslužieb vstupovať diakonskými dverami do svjatylišča, môže sa tiež v prípade potreby (upratovanie) dotknúť i cerkovných bohoslužobných predmetov, ako napr. sv. čaše, sv. diskosa a pod., keď s nimi manipuluje v skrini; Počas komunizmu zavedení miništranti, keďže nahrádzali diakonov, môžu vstupovať cez diakonské dvere i počas bohoslužieb, ale novodobá prax, že miništranti odnášajú po Službe Božej sv. čašu do skrine, prípadne držia sv. diskos pri sv. príčastí, je nedovolená desakralizácia a deformácia znesvätujúca obrad. Už v Starom Zákone totiž platilo, že kto sa spomedzi obyčajných ľudí dotkol, čo i len nosidiel *Archy zmluvy*, musel zomrieť (porov. Nm 18,3-7; 2Sam 6,6-7)…

Situácia sa zdá byť beznádejná: Cárskymi dverami, ktoré sa nachádzajú v prostriedku ikonostasa nemôže spomedzi ľudí vstupovať nik, iba Bohočlovek, Cár-Christos (sú preto zatvorené na závoru, nedajú sa otvoriť zvonku, ba sú zatiahnuté i závesom).[6] Do neba totiž nikto z ľudí nevystúpil, iba ten, čo z neho zostúpil, tj. Isus Christos (porov. Jn 3,13). Bočnými dverami, ktoré sa dajú otvoriť zvonku (pôvodne pred pádom Adama boli totiž prístupné ľuďom), tiež nikto z hriešnych ľudí – potomkov Adama – nemôže vstúpiť, pretože sú po hriechu Adama navždy strážené archanjelmi (vždy, a to aj počas bohoslužieb, aj mimo nich musia byť diakonské dvere zatvorené!).[7]

Slovo «anjel», pochádza z gréckeho «*ἄγγελος*», čo v doslovnom preklade znamená *posol, ten, ktorý bol poslaný, ktorý nesie nejakú správu*. Anjeli-poslovia na diakonských dverách sú úctivo pootočení k Cárskym dverám (ku Christovi) a v rukách držia správu, ktorá je napísaná v priesvitnej bubline. Jeden z nich nesie správu: «ΙϹ», čo znamená «Isus» a druhý, na druhých (južných) bočných-diakonských dverách nesie správu: «ΧϹ», čo znamená «Christos», čím vyjadrujú Radostné posolstvo (Ev-anjelium), že i keď normálnym, od stvorenia sveta plánovaným spôsobom (cez diakonské dvere)

sa do neba už nemožno dostať, predsa existuje ešte jediná a posledná možnosť dostať sa tam cez Cárske dvere, tj. len **s** Isusom Christom, **skrze** Isusa Christa a **v** Isusovi Christovi a nijako ináč. To «**v**» Isusovi Christovi treba chápať doslova a dopísmena![8] Ako to bolo už vyššie naznačené, cez Cárske dvere môže prechádzať len Cár - Christos. Sám Isus Christos totiž povedal: «*Nik nevystúpil do neba, iba ten, čo zostúpil z neba, Syn človeka*», (Jn 3,13). Tj. do neba po páde Adama a Evy nemôže z ľudí nikto vystúpiť, okrem jediného Bohočloveka, tj. Druhej Božej Osoby – Isusa Christa, ktorý pred 2000 rokmi zostúpil z neba, stal sa človekom a len On môže ako človek, presnejšie povedané ako Bohočlovek, do neba znova vystúpiť, čo aj urobil pri svojom vznesení (nanebovstúpení). Len Christos (Bohočlovek) a nikto iný! Kto však bez ťažkého hriechu (po dobrej sv. spovedi) sa vo sv. príčastí stane jedným telom s Isusom Christom,[9] ten «**v**» Isusovi Christovi, skrze Neho a spolu s Ním môže do neba vstúpiť cez Cárske dvere.

Sv. Pavol o tom hovorí:

«***A keď máme, bratia, smelú dôveru, že vojdeme do svätyne*** (do svjatyliščа) ***skrze Isusovu krv*** (sv. príčastie)***, tou novou a živou cestou*** (tj. nie starou cestou cez diakonské, ale tou novou cez Cárske dvere)***, ktorú nám*** (Isus Christos) ***otvoril cez oponu*** (= cez záves, tj. cez ikonostas)***, tj. skrze telo***[10]***… pristupujme*** (k sv. príčastiu) ***s úprimným srdcom v plnosti viery, so srdcom očisteným zo zlého svedomia*** (po sv. spovedi) ***a s telom obmytým čistou vodou*** (po sv. krste)» (Žid 10,19-22).

Čo je vlastne definícia a hlavný význam ikonostasa v skratke priamo z úst sv. apoštola Pavla.

A to nie je nič iné, ako centrum, jadro a zmysel celej našej viery, tj. zbožstvenie človeka, zbožstvenie vo sv. príčastí, hlavný princíp radostnej evanjeliovej zvesti, celý princíp ikonostasa a recept, jediný recept, ako sa dostať do neba! Cez Christa, a to eucharistického!

Isus Christos, náš Spasiteľ, sám o sebe povedal: «*Ja som dvere. Kto vojde cezo mňa, bude spasený*» (Jn 10, 9). «*Ja som **cesta**, pravda a život. Nikto nepríde k Otcovi, iba (ak) cezo mňa*», (Jn 14,6). «*… bezo mňa nemôžete nič urobiť*», (Jn 15,5). Skutočne, dogmatickou pravdou našej viery je, že sa po páde Adama do neba možno dostať len a len cez Isusa Christa a v Ňom. Božia Eucharistia je teda vstup do neba. Nebo totiž cez Božiu Eucharistiu začína už tu na zemi: «*Kráľovstvo Božie je vo vnútri vás*» – **цр҃твїе бж҃їе вн8трь ва́съ е́сть** (Lk 17,21). Prostredníctvom sv. príčastia sa stávame účastníkmi Božieho Kráľovstva už tu na zemi (tisícročného Božieho Kráľovstva, porov. Zj 20,1-3)[11] (staroslovanské «**причастникъ**» *účastník*, odtiaľ slovo: «príčastie», tj. *zúčastňujeme sa, zúčastniť sa, brať účasť*),[12] preto sa sv. príčastie rozdáva pred ikonostasom a nie vo svjatyliščí.

«Tisícročné» Kráľovstvo nebeské – Kráľovstvo Božie v materiálnej forme začalo už tu na zemi smrťou a vzkriesením Isusa Christa – je to vlastne zrod a pôsobenie sv. Cirkvi na zemi. Smrťou a vzkriesením Isusa Christa bola vláda satana na zemi zlomená (šiesta hlava zvera smrteľne ranená, porov. Zj 13,3). Sám Isus Christos na Tajnej večeri prehlásil, že už nebude piť nápoj z viniča až do času, keď ho bude piť spolu s apoštolmi **v Kráľovstve nebeskom** (porov. Mt 26,29). To sa stalo už na tretí deň po jeho smrti, v nedeľu, krátko po vzkriesení, keď opäť slúžil Službu Božiu v Emause (dal sa poznať pri lámaní chleba, porov. Lk 24,30). Sv. príčastím vstupujeme do tisícročného Kráľovstva tu na zemi, berieme účasť v tomto Kráľovstve. Ťažkým hriechom neprestávame byť členmi tohto tisícročného Kráľovstva nebeského tu na našej zemi – neprestávame byť pokrvnými Synmi Boha (členmi sv. Cirkvi), ale stávame sa bludnými Synmi, ktorí odmietajú bývať s Otcom (porov. Lk 15,11-32), stávame sa suchými-mŕtvymi haluzami viniča (porov. Jn 15,1-8), kúkoľom na poli (porov. Mt 13,24-30), planými rybami v rybárskej sieti, ku ktorej prirovnáva Kráľovstvo nebeské Isus Christos… určenými na definitívne vyhodenie a spálenie vo večnom ohni (porov. Mt 13,47-50).

«Tisícročné» kráľovstvo začalo príchodom Christa (jeho smrťou a vzkriesením) a bude trvať až do druhého príchodu Isusa Christa na zem, a to i počas pôsobenia Antichrista, kedy na krátku dobu (tri a pol času)[13] sv. Cirkev zostú-

pi, ako v časoch prvokresťanských, opäť do katakomb a bude obnovené pohanstvo na zemi (a s ním aj otrokárska spoločnosť – zotročenie ľudstva) a bude na krátky čas vypustený satan, ktorého moc bola zlomená a spútaná príchodom Isusa Christa na svet (porov. Zj 20,1-15). «Tisícročné» kráľovstvo Isusa Christa na zemi (tj. sv. Cirkev) sa rozvíja na zemi akoby z maličkého horčičného zrnka (12 apoštolov) až na veľký strom (porov. Mt 13,31-32). Rozvíja sa v čase vlády a pôsobenia šiestej hlavy draka, ktorá je Isusom Christom «smrteľne zranená», vláda diabla podlomená, ale zatiaľ ešte nie zničená. Číslo šesť signalizuje dve skutočnosti: po prvé, že diabol v tom čase, teda v dnešnej dobe, má obmedzenú moc a po druhé, že tzv. «tisícročné kráľovstvo» Isusa Christa na tejto zemi je len nedokonalou predprípravou a len nedostatočným, neúplným, veľmi obmedzeným a skutočnosť ani len zďaleka nevystihujúcim obrazom Kráľovstva Božieho, ktoré bude pokračovať po konci sveta na novej zemi a v novom vesmíre (porov. Zj 21,1-27; 22,1-5; 2Pt 3,10-13), ktoré budú stvorené.

Plnými účastníkmi tisícročného Kráľovstva sú len tí, ktorí «ožili» vo sv. krste, myropomazaní a Božej Eucharistii[14] (porov. Zj 20,4-6), prípadne opätovne po sv. spovedi.[15] Preto pri sv. príčastí veriaci hovorí kňazovi svoje krstné (prípadne mníšske) meno a kňaz ho vzápätí opakuje v krásnej modlitbe, kde sa konštatuje, že dotyčný sa práve s Christom v Božej Eucharistiji stáva Jedno.[16]

Vyššie povedané možno zhrnúť takto:

Ak by Adam a Eva neboli zhrešili, diakonské dvere by neboli zatvorené (anjeli by ich nestrážili so zbraňou v ruke) a my by sme sa cez ne volne dostali do neba (symbolicky do priestoru za ikonostas). Po určitom čase života na zemi by sa Boh zjavil prarodičom a ich potomkom viditeľným spôsobom a zem – rajská záhrada, kde žili, by sa premenila na nebo. Ale pozor! Dostali by sa do neba (symbolicky za ikonostas) diakonskými-anjelskými dvermi, tj. ako anjeli-služobníci (= diakoni), a teda i v nebi (ktoré by bolo na našej zemi) by boli šťastní len ako anjeli, tj. ako stvorenia večne žijúce. Nikdy by však neboli šťastní ako Boh sám, lebo stvorenia bez ohľadu na to, či sú to ľudia, alebo anjeli, sa nikdy nemôžu vyrovnať svojmu Stvoriteľovi.

Po páde Adama a Evy sa však situácia rapídne zmenila: nebo sa v dôsledku ich hriechu – pre nich samých, ako i pre nás (tj. ich potomkov) navždy zavrelo. K vstupným dverám, ktorými malo ľudstvo pôvodne vstúpiť do neba a stať sa rovným

anjelom, boli postavené stráže. Ľudstvo malo navždy zostať vonku, mimo Cárstva, v bolestiach, chorobách…, vedúcich k smrti telesnej i večnej.

Ako však hovorí sv. Pavol: «*Kde sa rozmnožil hriech, tam sa ešte väčšmi rozhojnila milosť*» (Rim 5,20). Boh v plnosti času (pred cca 2000 rokmi) zoslal na zem svojho jediného Syna Boha, ktorý sa stal človekom Isusom Christom. Z Prečistej Divy Mariji si vzal telo (Blahoviščenije) a po krátkom živote na zemi, kedy nás učil (= Evanjelium), za nás zomrel a vstal z mŕtvych a vystúpil opäť tam, kde bol, totiž na trón Presvätej Trojice, na trón Boží. Takto jediný človek – Bohočlovek sa predsa dostal do neba, a to nielen tam, kde sú anjeli, ale ešte nekonečne vyššie, priamo na samý trón Boha! Bohočlovek Isus Christos v ľudskom tele sedí v spoločenstve Presvätej Trojice na tróne Božom. Vystúpil do neba nie diakonskými-anjelskými dverami, ako to bolo pôvodne určené pre Adama a jeho potomkov, ale ako prvý človek v histórii-dejinách vystúpil do neba Cárskymi dverami, lebo je zároveň Bohom – Cárom cárov. Počas svojho krátkeho pobytu na zemi nás poučil a neprestajne cez kázne sv. Cirkvi nás poúča (Liturgia ohlašenych), že ak sa chceme dostať do neba, môžeme sa tam dostať i po páde Adama a Evy, ale len tak, že sa vo sv. príčastí staneme **jedno telo s ním**: «*Kto je moje telo a pije moju krv, ostáva vo mne a ja v ňom*» (Jn 6,56), a tak v ňom, s ním a skrze neho nás prepašuje cez Cárske dvere, a to priamo na trón Boží do spoločenstva (príčastia) Presvätej Trojice! «*… prídeme k nemu a urobíme si uňho príbytok…*», (Jn 14,23). «*Hľa, stojím pri dverách a klopem. Kto počúva môj hlas a otvorí dvere, k tomu vojdem a budem s ním večerať a on so mnou. Toho, kto zvíťazí, nechám sedieť so mnou na mojom tróne, ako som aj ja zvíťazil a zasadol som s mojím Otcom na jeho tróne*» (Zj 3,20-21). To je podstata Evanjelia (radostnej zvesti), a to je aj hlavný zmysel budovania ikonostasov po cerkvách!

Teraz je už zrozumiteľné, prečo do svjatylišča by nemali viesť nijaké iné dvere, nemali by tam byť nijaké iné vchody (napr. sakristie a pod.). Tzv. sakristia s bočným vchodom ničí celú symboliku ikonostasa. Preto staré cerkvi nikdy nemali bočné sakristie… a všetky terajšie sakristie boli pribudované až neskôr, vtedy, keď miestni veriaci na čele so svojim kňazom prestali chápať hlavný zmysel existencie ikonostasa.

Ako bolo už vyššie povedané, Cárske dvere a všetky dvere ikonostasa sú a majú byť stále zatvorené, a to aj počas bohoslužieb Večierne a Utrene…, ba dokonca aj počas Služby Božej.[17] Cárske dvere sa otvárajú len vtedy, keď sa spieva Božie Slovo – Evanje-

lium (Radostná Zvesť) – a to je moment, keď sám Christos v osobe svojho kňaza prichádza z neba na zem (zo svjatyliščа spoza ikonostasa) a hlása Božie Slovo, a keď sa rozdáva Božia Eucharistia (Telo a Krv Christova) – vtedy sám Christos rozdáva seba samého hovoriac: «*Vezmite a jedzte, toto je moje telo…*», (Mt 26,26). «*Kto je moje telo a pije moju krv, ostáva vo mne a ja v ňom*», (Jn 6,56). Nebo zostalo po páde Adama a Evy navždy beznádejne zatvorené, ale po Spasiteľskej obeti Isusa Christa sa predsa otvára, a to vždy vtedy, keď Isus Christos, prichádza z neba k nám (vo forme Slova Božieho – Evanjelia), aby nám povedal, ako máme žiť, aby sme sa do neba dostali. A druhýkrát vo sv. príčastí – tým, ktorí uveria slovám jeho Evanjelia, že v Božej Eucharistii tkvie život večný, sa dáva zjesť vo sv. príčastí. Takto sa dostávame do neba skrze Neho, s Ním a v Ňom a Kráľovstvo nebeské začína už tu na zemi… s tým, že užívať jeho nekonečné slasti budeme až po smrti a spolu s telom až po vzkriesení, ktoré bude na konci sveta.

Opätovne treba podčiarknuť skutočnosť, že cez Cárske dvere žiaden veriaci nesmie, a to pod ťažkým hriechom, prechádzať nikdy[18] a kňaz len vtedy, keď slúži bohoslužbu a vystupuje v mene Christovom, tj. keď je Isusom Christom samým (*in persona Christi*). Pre tento dôvod pri bohoslužbách, keď svjaščenik prechádza Cárskymi dverami, ktorými má právo prechádzať len Cár cárov, tj. Isus Christos, užíva bohoslužobné rúcha: epitrachiľ a felon, čím zvýrazňuje, že vystupuje v osobe Isusa Christa, čo samotný liturgický odev veriacim pripomína i navonok. Bez týchto bohoslužobných rúch (tj. epitrachiľa a felona) nesmie ani kňaz prejsť cez Cárske dvere.

Dôležitá poznámka: V zmysle všetkého doteraz povedaného je jasné, prečo v čase Velikodňa – počas ôsmych dní, tj. počas osem dní trvajúcej nedele (od Paschy do tzv. Antipaschy) zostávajú všetky tri dvere na ikonostase (obidva diakonské i Cárske) dokorán otvo-

rené počas všetkých bohoslužieb i mimo nich, a to neprestajne deň i noc. Je to nad slnko jasnejší symbol toho, čo urobil Isus Christos na Velikdeň svojou smrťou a vzkriesením – dokorán otvoril nebo

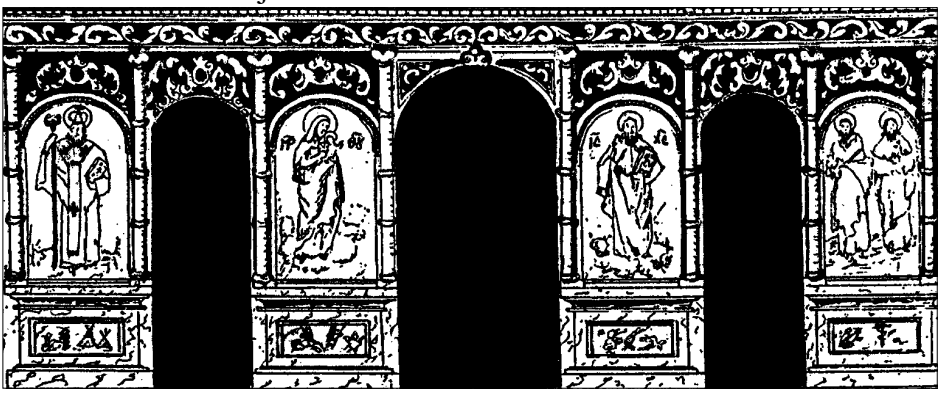

Všetky dvere ikonostasa sú počas 8 dní Velikodňa otvorené cez bohoslužby i mimo nich – je to liturgický symbol konca starozákonnej kliatby.

pre každého, kto počúva jeho slová a zachováva ich (= po dobrej sv. spovedi pristúpi k sv. príčastiu). Symbolom sv. príčastia je okrem iného i velikodňový koláč zvaný Pascha.

---

[1] Pôvodný Boží plán s človekom bol, aby človek žil večne, tj. aby duša a telo človeka boli večne spojené. Smrť, tj. oddelenie duše od tela, spôsobil hriech Adama a Evy (Gn 3,19; Rim 5,12). V nebi po vzkriesení na konci sveta bude aj táto chyba (= smrť) pre Christovu zásluhu na kríži odstránená.

[2] Grécke slovo: «*διακονία*» [čítaj *diakonía*] znamená *služba, pomoc*; «*διάκονος*» *diakon, služobník, pomocník.*

[3] Porov. G.A. Timkovič, «Čom sja hovoriť na Službi Božij pered Viruju 'Dveri, dveri…', jak sja s dverjami v cerkvi nič nerobiť?», *Blahovistnik*, Prešov, 2 (1996) str. 44-46.

[4] V tradícii rusínskej Cirkvi svojho práva je i záves, ktorý sa zaťahuje za Cárskymi dverami. Tento jasne červený záves bol bežný v rusínskych cerkvách

Prešovskej gréckokatolíckej eparchie ešte i v časoch kanonika Alexandra Duchnoviča (1803-1865), tj. v pol. 19. storočia. Ba dodnes sa užíva v niektorých gréckokatolíckych cerkvách na Slovensku, napr. v Kolbasove (filiálka gr. kat. farnosti Ulič, okr. Snina). Sám Alexander Duchnovič, ktorý bol nielen gréckokatolíckym kňazom, ale i buditeľom národnostného života Rusínov v 19. storočí, vo svojom liturgickom *Katechizme* s úplnou samozrejmosťou opisuje záves za Cárskymi dverami takto: «**Завѣса на царскихъ дверяхъ есть полотно на шн8рахъ или сверх8 въ низъ оп8скаемое, или изъ едной въ др8г8ю сторон8 передвигаемое; сїм завѣса гречески катапетасма именѣетсѧ вн8трь с8щаѧ, то есть вн8треннѧ или горнѧ дверь**», (А. Духновичь, *Літургическій Катихизисъ или изъясненіе св. Літургіи и нѣкоторыхъ церковныхъ обрядовъ по новой скрижали въ душеполезное употребленіе Русиновъ*, Львовъ, 1854, стр. 19); Podobne i rusínsky liturgista Jevhenij Fencik s úplnou samozrejmosťou vo svojej *Liturgike*, z ktorej sa učili gréckokatolícki kňazi na Podkarpatsku v 19. storočí, uvádza záves za Cárskymi dverami ako integrálnu súčasť ikonostasa: «**Завѣсою называетсѧ за царскими вратами въ алтарю с8щее покрывало, которое или сверх8 внизъ оп8скается или съ одной стороны ко др8гой оподвигаетсѧ… Завѣса знамен8етъ, что свѧщеннодѣйствїе вн8трь алтарѧ совершающееѧ надо смотрѣти не тѣлесными, а д8шевными очами вѣры… Завѣса имѣетъ очень давное происхожденїе, она была 8же во храмѣ ветхозавѣтномъ, и раздѣлала свѧтаѧ, отъ свѧтаѧ свѧтыхъ**», (Е. Фенцикъ, *Литургика или обясненіе богослуженія святой, восточной, православно каѳолической Церкви на основаніи толкованія церковнаго*, Будапештъ, 1878, стр. 16-17).

[5] V nebi, ktoré je symbolizované priestorom «za» ikonostasom (v svjatyliščí) sídli Hospoď Boh a anjeli. Boh, tj. tri Božie Osoby sú vo svjatyliščí stále prítomné – Boh Otec je neviditeľný, Boh Duch Svätý vo sv. myre uloženom v útrobách zlatého holuba (myrotéka) visiaceho nad prestolom, a Boh Syn – Slovo pod spôsobom Slova Božieho v Evanjeliu, ktoré vždy leží (v Paschálnom čase stojí) na prestole (prípadne dnes aj pod spôsobom chleba a vína v Božej Eucharistii, ktorá tam však v prvokresťanských dobách nebola uchovávaná). Počas Služby Božej, ktorú slúži sám Boh Isus Christos (preto sa nazýva «Božia»), patriarcha, episkopi a s nimi spoluslúžiaci kňazi (majúci tajomstvo Christovho kňazstva) predstavujú všetci spolu Isusa Christa. Preto užívajú počas bohoslužieb Cárske-Christove dvere (ak sú otvorené). Diakoni (v časoch komunizmu nahrádzali diakonov miništranti), ktorí nemajú Christovo kňazstvo, ale iba pomáhajú pri Službe, predstavujú anjelov-služobníkov v nebi. Preto užívajú výlučne diakonské dvere

(s výnimkou prípadu, ak diakon nesie Evanjelium, alebo bohoslužobné predmety napr. pri veľkom vchode). Preto na diakonských dverách, ktoré slúžia pre diakonov, sú znázornení anjeli, akoby diakoni v diakonských šatách.

6 Cárskymi dverami nesmie z ľudí nikto nikdy vchádzať ani vychádzať, a to ani v rámci bohoslužieb, ani mimo nich, okrem Boha Isusa Christa a tých, ktorí majú jeho kňazstvo a konajú «*in persona Christi*»: patriarcha (pápež), episkopi, kňazi. Diakon môže vstúpiť len výnimočne, ak ide v sprievode a nesie Evanjelium, prípadne diskos so sv. Darmi a pod.

7 Pred pádom Prarodičov Adama a Evy do hriechu boli bočné dvere otvorené dokorán. Keby Prarodičia obstáli v skúške, mali zostať večne živí, nesmrteľní a nebo malo byť na zemi, tj. spojené so zemou. Vstup do neba mal byť teda voľný.

8 «Kto je teda v Christovi, je novým stvorením. Staré sa pominulo a nastalo nové», (2Kor 5,17).

9 «… tak aj my mnohí sme jedno telo v Christovi…», (Rim 12,5).

10 «Skrze telo», tj. vďaka tomu, že na rozdiel od anjelov máme ľudské materiálne telo a môžeme jesť a piť, a teda takto sa môžeme požitím Božej Eucharistie (vo sv. príčastí) stať jedno a to isté telo s Christovým Telom. Anjeli nemajú hmotné telo, preto nemôžu jesť, a teda nemôžu ísť na sv. príčastie a nemôžu sa nikdy takýmto spôsobom zjednotiť s Bohom a dostať tam, kde sa ináč stvorenie dostať nikdy nemôže, tj. na roveň Stvoriteľa Boha. Inými slovami povedané, nemôžu sa zbožstviť.

11 «1000» vo Sv. Písme znamená *veľmi veľa*, tj. veľmi dlhú dobu, alebo veľmi veľký počet, na rozdiel od «tri a pol», čo znamená napospol *veľmi málo*, tj. veľmi krátky čas, alebo veľmi malý počet; Tu treba znova podotknúť, že medzi číslami vo Svätom Písme takto symbolicky chápanými neplatí matematika. To znamená, že číslo «sedem» (= absolútno, plnosť) je nielen viac ako číslo «desať» (= dostatočný počet), ale dokonca viac ako «tisíc» (= veľmi veľa). Takto vo Svätom Písme čítame, že Abimelech vyplatil Abrahámovi tisíc strieborných v kauze týkajúcej sa jeho prekrásnej ženy Sáry (porov. Gn 20,15); Bratia blahoslovili svoju sestru Rebeku, aby sa stala plodnou matkou tisícov a desaťtisícov, čiže veľmi veľkého potomstva (porov. Gn 24,60); Boh trestá hriechy ľudí do tretieho a štvrtého pokolenia (= veľmi krátka doba) a do tisíceho pokolenia dáva milosť (porov. Ex 20,5-6; 34,7); Etiópske vojsko malo tisíc tisícov (porov. 2 Kr 14,8); Po vzbure Absolóna prišlo tisíc ľudí od Benjamína Dávidovi naproti (porov. 2 Sam 19,18); Tisíc celopalov priniesol kráľ Šalamún Bohu (porov. 1Kr 3,4)…

12 V tejto štúdii sa užíva starodávny, dvetisíc rokov starý termín «sv. príčas-

tie», namiesto dnes v slovenčine bežne užívaného protestantského výrazu «sv. prijímanie». Termín «sv. príčastie» je viac pravoverný, teda i viac katolícky, (porov. G.A. Timkovič, «'Sv. príčastie' alebo 'sv. prijímanie'?», *Blahovistnik*, Prešov, 11 (1996) str. 289-292).

[13] «… na čas a časy a pol času…», (porov. Dan 7,25; 12,7; Zj 12,14); «tri a pol» vo Svätom Písme, na rozdiel od «tisíc» (= veľmi veľa), značí *veľmi málo*, alebo veľmi krátky čas. Číslu «tri a pol» (roka) je ekvivalentné číslo «42» (mesiacov) = «1260» (dní) (porov. Zj 12,6); Tri roky a šesť mesiacov (tj. 42 mesiacov) nepršalo za Eliáša proroka (Lk 4,25); Deti sa vysmievali z proroka Elizea, že je lysý, potupujúc takto jeho prorocké postriženie vlasov… vzápätí dve medvedice roztrhali 42 z nich (porov. 2Kr 2,24); 42 mužov – bratov kráľa Ochozia zabil Jehu, keď plnil Božie nariadenie zničiť potomkov Achaba (2Kr 10,14)…

[14] Všetky tri tajomstvá (krst, myropomazanie a Božia Eucharistia) sa pôvodne udeľovali, a na Východe sa dodnes udeľujú, vždy spolu, a len ten, čo prijal všetky tieto tri tajomstvá, je plným účastníkom Christovho tisícročného Kráľovstva, plným členom sv. Cirkvi, tj. mystického tela Isusa Christa, (porov. J.V. Timkovič, «Myropomazanie», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/2 (1997) str. 169-202).

[15] «To sú tí, čo… si oprali rúcha a zbielili ich v Baránkovej krvi…», (Zj 7,14).

[16] U gréckokatolíkov je dvetisícročný obyčaj, že ak veriaci idú na sv. príčastie, majú na hrudi do tvaru kríža skrížené ruky, ako anjeli v nebi a hovoria kňazovi svoje krstné meno. Krst je totiž podmienkou a nevyhnutným predpokladom pristúpenia k sv. príčastiu. Podľa slov samého Isusa Christa, ten, kto sa totiž nenarodil z vody a Svätého Ducha, nemôže vojsť do Božieho Kráľovstva, (porov. Jn 3,5). Krstné meno je teda dôkaz krstu a priepustka do neba. Kňaz vzápätí v momente podávania sv. príčastia toto krstné meno opakuje v prekrásnej modlitbe, keď danej osobe takto pripomína, že vstupuje do neba, a že pod týmto menom ju v nebi poznajú, (podrobnejšie pozri: G.A. Timkovič, «Prečo ma v rím. kat. kostole kňaz núti, aby som pri sv. príčastí hovorila 'Amen', keď u nás gréckokatolíkov to nie je?», *Blahovistnik*, Prešov, 6 (1998) 150-152).

[17] Porov. rubriky určené pre kňazov v *Liturgikone*: **Бж҃ественнаѧ Лїтꙋргі́а и҆́же во свѧты́хъ ѻ҆тца̀ на́шегѡ Ї҆ѡа́нна Златоꙋ́стагѡ, Римъ, ҂ацо.**

[18] Jednalo by sa o svätokrádež spočívajúcu v profanizácii liturgických úkonov a predmetov, tj. v profanizácii Cárskych dverí a ikonostasa, (porov. *Katechizmus katolíckej Cirkvi*, č. 2120, Trnava, 1999).

5.3. Tretí rad ikonostasa – udalosti dejín našej spásy

Tretí rad ikonostasa obsahuje ikony – hlavné sviatky (prazdniky) zachytávajúce hlavné udalosti našej spásy. Ôsmymi stĺpami (= Isusom Christom) sú podelené po dvoch,[1] čím je podčiarknutá ich pravdivosť (= skutočnosť potvrdená dvoma svedkami).

V centre týchto udalostí je Tajná večera, tj. prvá Služba Božia v histórii ľudstva, a teda i sv. príčastie – zbožstvenie človeka.

Tajomstvo Služby Božej:

Na Službe Božej sa spája nebo so zemou, Isus Christos je prostredník. V Starom Zákone bolo nebo beznádejne zatvorené – nikto z ľudí sa do neba nemohol dostať. Starozákonný predobraz Isusa Christa odstraňujúceho nepreniknuteľnú priepasť medzi nebom a zemou je videnie «Jakubovho rebríka», po ktorom sa dalo ľahko zostúpiť z neba na zem a naopak, vystúpiť zo zeme do samého neba (porov. Gn 28,12). Tento predobraz sa stal skutočnosťou na Službe, ktorú pred 2000 rokmi urobil Boh ľuďom (smrť a vzkriesenie Isusa Christa). Christos prišiel na zem práve kvôli tomu (porov. rozhovor Isusa Christa s Natanaelom – Jn 1,50-51). Táto Služba Boha ľuďom – tajomstvo spred 2000 rokov – sa dnes sprítomňuje na každej Službe Božej. Záves na ikonostase podčiarkuje tajomnosť tejto udalosti, tj. tajomstva odohrávajúceho sa na prestole pri premenení.

Na Službe Božej prestáva platiť čas. V dvoch momentoch premenenia (osobitne sa premieňa Telo a osobitne Krv) sa na nej reálne sprí-

tomňujú udalosti na Golgote spred 2000 rokov. Skutočnosť, že v týchto momentoch prestáva platiť pozemský čas, sa podčiarkuje zdanlivým narušením logickej súvislosti – «najprv príčina, potom dôsledok». Epikléza, tj. vzývanie Sv. Ducha (= príčina) nasleduje totiž zdanlivo nelogicky až po samotnom premenení (tj. po svojom dôsledku). Skutočnosť, že na Službe Božej prestáva platiť pozemský čas a na chvíľu nastáva nebeská nadčasovosť, spôsobuje, že jedine na Službe Božej, a to počas anafory, sa môžeme modliť, a skutočne sa aj modlíme za Prečistú Divu Mariu i za všetkých svätých, prorokov, mučeníkov…, aby vytrvali v pozemských skúškach a šťastlivo dosiahli svoj cieľ v nebi!… A pritom všetci vyššie spomenutí spravodliví sú už (z hľadiska pozemského času) v nebi![2] Teda opäť zdanlivá nelogickosť – v skutočnosti však tajomstvo. Celá Služba Božia je tajomstvom a Božia Eucharistia je Tajomstvom tajomstiev (Tajna tajn). Preto Služba Božia sa nazýva «**тайнаѧ слоүжба**», na zvýraznenie čoho, ako bolo už vyššie naznačené, sa počas premenenia zaťahuje pri zatvorených Cárskych dverách aj kráľovský červený záves a veriaci slová premenenia len počujú, ale nič nevidia. Dianie za ikonostasom je utajené…!

Podstata celého učenia Isusa Christa spočívala v tom, že Kráľovstvo nebeské sa «*priblížilo*» (Mt 4,17), je už veľmi blízko…, je na dosah každého z nás. «*Hovorím vám: 'Odteraz už nebudem piť z tohoto plodu viniča až do dňa* (po vzkriesení)*, keď ho budem piť s vami* (na Službe Božej) *nový* ***v Kráľovstve svojho Otca***'», (Mt 26,29). Kráľovstvo nebeské sa teda začína pre každého z nás vo sv. príčastí! Práve tu je Tajomstvo tajomstiev (**тайнаѧ слоүжба**) – moment zbožstvenia človeka a vysvetlenia slov Isusa Christa, že Kráľovstvo nebeské sa priblížilo (jeho príchodom na zem) a po jeho smrti a vzkriesení už aj začalo tu na tejto zemi: «*Kráľovstvo Božie je vo vnútri vás*», (Lk 17,21). «*Kto je moje telo a pije moju krv, má večný život…*», (Jn 6,54). Teda ten, kto sa pričašča, nie že «bude mať večný život», ale **už ho má**! Kde je Boh, tam je nebo. Ak je Boh v nás, je v nás nebo – je v nás

Kráľovstvo nebeské. Kráľovstvo nebeské teda už začalo.

Práve pre tento dôvod je Tajna večera, na ktorej bola ustanovená Božia Eucharistia, v centre každého ikonostasa, v centre udalostí spásy – vždy hneď nad Cárskymi dverami. Takto sa už vo sv. príčastí skrze Isusa Christa stávame Bohmi. On sám povedal: vo Svätom Písme Starého Zákona je napísané: Bohovia ste, a Písmo nemožno zmeniť (porov. Ž 81,6; Jn 10,34-35) a nezmeniteľnosť Písma Starého Zákona potvrdil slovami: «*ľahšie sa* (totiž) *pominie nebo a zem, ako by zo Zákona vypadla jediná čiarka…*», (Lk 16,17).

Isus Christos je Boh, ktorý sa pred 2000 rokmi stal človekom, aby sa človek stal Bohom.[3] Stal sa človekom bez toho, žeby niečo stratil zo svojho Božstva. Takto sa prvý človek «z mäsa a kostí», Isus Christos, dostal do Presvätej Trojice priamo na trón Boží,[4] tam, kde sa anjeli, ani nijaké iné stvorenie nielen že nikdy dostať, ba ani dívať nemôže.[5] Keď ho my, na základe jeho vlastného príkazu: «*Berte a jedzte…*», vo sv. príčastí zjeme, jeho Telo sa stane naším telom a naopak, my sa staneme Ním, staneme sa **Christ**ami (= **christ**ijanmi), teda Bohočlovekom. To Otcovia Cirkvi nazývajú «zbožstvením»,[6] a to je sľúbený začiatok Kráľovstva nebeského tu na zemi, ktoré bude na zemi trvať symbolických tisíc rokov (Zj 20,1-7), v katakombách prežije dobu Antichrista a bude pokračovať večne po konci a zániku tohto sveta na novej zemi (Zj 21,1-27), ktorá bude materiálna a stvorená po konci sveta…

Tajomstvom sv. krstu sme sa stali adoptovanými deťmi Boha, sv. myropomazaním sme dostali kráľovské pomazanie s právom spoluzaujať Boží (!) trón a vo sv. príčastí sa stávame pokrvnými (!) Synmi Boha, jeho prirodzenými Synmi (!) v Isusovi Christovi.[7] A preto na symbolické vyjadrenie tejto hlbokej a preradostnej dogmatickej pravdy našej viery kňaz každého novopokrsteného a novomyropomazaného chlapčeka (po udelení sv. príčastia, ktoré sa u nás dávalo aj deťom – novorodencom ešte do roku 1727)[8] vnáša otvorenými Cárskymi dverami (!) do svjatylišča a obíduc prestol dookola (v protismere pohybu slnka, tj. v ústrety slnku), vyjde opäť Cárskymi dverami a vracia ho matke do rúk. To preto, že dieťatko sa

krstom, myropomazaním a Božou Eucharistiou stalo v Christovi, s Christom a skrze Christa Božím Synom v plnom zmysle tohto slova, s právom na Boží trón![9] Či túto získanú hodnosť bude po svojej smrti aj užívať, či neodmietne túto darovanú milosť, to záleží od výchovy rodičov a krstných rodičov. Záleží od nich, či ho budú, keď vyrastie, poučovať, či mu budú príkladom, aby sa vlastným rozhodnutím pri spáchaní ťažkého hriechu nevylúčilo z Kráľovstva, ktorého sa stalo dedičom (spoludedičom Christovým): «*Sám Duch spolu s naším duchom dosvedčuje, že sme Božie Deti. Ale ak sme Deti, sme aj dedičia: Boží dedičia, Christovi spoludedičia; pravda, ak s ním trpíme, aby sme s ním boli aj oslávení*» (Rim 8,17). Vo sv. príčastí sa teda stávame Christami, stávame sa Cármi cárov, Kráľmi kráľov a v Isusovi Christovi zjednotení do jedného Tela (= Cirkvi) sme «prepašovaní» do neba, kde v Isusovi Christovi budeme sedieť na Božom tróne.

Preto sa ikonostas v starodávnych cyrilometodejských gréckokatolíckych textoch označuje ako «**свѣтлость**» a všetky tri tajomstvá: krst, myropomazanie a Božia Eucharistia sa označujú, podobne ako i sviatok Bohojavlenija, spoločným názvom «**просвѣщенїе**». Pri Bohojavlení – krste Isusa Christa v Jordáne (sviatok 6. januára), Boh Otec totiž verejne vyznal Isusa Christa za svojho vlastného Syna! Podobne je to aj s novokrstencom – preto ten privilegovaný vstup novokrstenca-prosviščenoho Cárskymi dverami ikonostasa…

Každá Služba Božia je sprítomnením Tajnej večere, ktorej predsedá a ktorú slúži sám Isus Christos. Preto episkop, či i viacerí kňazi, ktorí s ním spoluslúžia, pri premenení hovoria v jednotnom čísle: «*Sije jesť Ťilo* ***moje****… sija jesť Krov* ***moja****…*» a nie «*Ťilo naše… Krov naša…*», alebo «*Ťilo Christovo… Krov Christova…*», lebo i vtedy, ak slúžia viacerí kňazi Službu Božiu, sú jedno Telo, a jeden Duch s Christom a v skutočnosti nie oni slúžia, ale Christos ju slúži ako jeden jediný svjaščenik. Ako bolo už vyššie spomenuté, nad Cárskymi dverami, ktorými sa veriacim vynáša zo svjatylišča Telo a Krv Christova, je vždy umiestnená ikona Tajnej večere. Tá však je vždy spojená s momentom zrady Judáša, ktorý svätokrádežne pobozkal Isusa Christa v Getsemanskej záhrade a takýmto spôsobom ho vydal na smrť na kríži. Judáš na Tajnej večeri symbolicky znázorňuje každého veriaceho, ktorý nehodne, tj. so za-

tajeným ťažkým hriechom v srdci, pristupuje k sv. príčastiu – živému Christovi – pristupuje k živému Christovi, aby ho vzápätí vo svojom srdci zabil svätokrádežným ťažkým hriechom.[10]

Po ukončení sv. príčastia sa kňaz s čašou, v ktorej sa nachádza živý Isus Christos, Syn Boží pod spôsobom chleba a vína, vracia naspäť do neba, za ikonostas – to je moment, ktorý symbolicky pripomína skutočnosť, že všetci, ktorí sme sa s ním zjednotili vo sv. príčastí a tvoríme s ním jeden celok, jedno Telo, spolu s ním vchádzame do Cárstva nebeského. Po sv. príčastí «*sme chrámom živého Boha*» (2Kor 6,16), teda členmi Kráľovstva nebeského. Kráľovstvo nebeské je už naše, je v nás (porov. Lk 17,21), avšak užívať ho (jeho rozkoše, aké oko ľudské nevidelo a ucho ľudské nepočulo…, porov. 1Kor 2,9) budeme až po smrti, ale len za predpokladu, že ho dovtedy nestratíme ťažkým hriechom. Doba našej skúšky totiž ešte neskončila. Kým žijeme na zemi, vždy hrozí riziko ťažkého hriechu: «… *diabol obchádza ako ručiaci lev a hľadá, koho by zožral*», (1Pt 5,8). Po Službe Božej sa vraciame do všedného života, do pochmúrneho dňa plného trápení a nebezpečenstiev straty práve toho neba, toho Kráľovstva nebeského, ktoré je už v nás, ktorého členmi už sme… Preto na západnej strane[11] našich cerkví, nad ich vstupnými dverami (kde by nemal byť koruš[12]), je obyčajne znázornený diabol, hriech, strašný súd a peklo, ktoré čaká na každého, kto sa dobrovoľne a vedome zriekne Christa a spácha ťažký hriech, tj. vedome a dobrovoľne povie svojmu Otcovi:

«I keď som sa v Christovi (vo sv. príčastí v Božej Eucharistii) stal tvojím pokrvným Synom, nechcem žiť v tvojom dome a odchádzam ako bludný syn preč do vonkajšej tmy…»

A na osobnom súde v momente smrti Christos povie:
«*Súdim ako počujem a môj súd je spravodlivý*» (Jn 5,30), tj. čo si si vybral, to dostaneš…!

Nebo sa začína v nás vo sv. príčastí (porov. Jn 6,54). Kráľovstvo

nebeské sa už začalo… (porov. Lk 17,21). Neveriacim – tým, ktorí nie sú zapísaní v knihe života, sa to môže zdať ako nereálna, príliš neskutočná, romantická rozprávka, a predsa je to pravda. Povedal to sám Isus Christos, ktorý je Pravda sama o sebe. Všetci jeho apoštoli a milióny mučeníkov položili za túto pravdu svoje životy.[13] Tí, ktorí sa v cerkvi pričaščame Božou Eucharistiou, vychádzame z cerkvi ako Christovia, Synovia Boží, tvoríme s ním totiž jedno Telo (porov. 1Kor 12,27) – tj. Cirkev, (porov. Ef 1,23). Isus Christos je len jeden, i Syn Boží je len jeden. A my sme v Ňom «Jedno». Keď Isus Christos «*sedí po pravici Boha Otca*» (porov. Mk 16,19, i *Viruju*), a my sme s ním Jedno vo sv. príčastí, sedíme po pravici Boha Otca i my v Ňom. Tak sa plnia slová Isusa Christa, ktorými sa modlil k Otcovi pred svojím ukrižovaním: «*Otče, chcem, aby aj tí, ktorých si mi dal, boli so mnou tam, kde som ja…*», (Jn 17,24). «*… aby všetci boli jedno ako ty, Otče, vo mne a ja v tebe, aby aj oni boli v nás, aby svet uveril, že si ma ty poslal*», (Jn 17,21).

Zbožstvenie človeka vo sv. príčastí sa symbolicky prekrásnym spôsobom vyjadruje i tým, že po sv. príčastí diakon, alebo v jeho neprítomnosti svjaščenik zhrnie do čaše naplnenej predrahou Krvou Isusa Christa všetky ostatné nepremenené častice chleba, tj. častice svätých, živých i zosnulých, i čiastočku Bohorodici, aby sa tieto, i keď sú ešte stále len obyčajným chlebom, nasiaknúc Krvou Isusa Christa stali jeho vlastným Telom, v ktorom prúdi jeho Krv – stávajú sa pokrvnými Isusa Christa. Tak sa to robí dodnes na celom Východe a dokonca i u gréckokatolíkov v Ríme (v Russicu), a tak sa to robilo i u gréckokatolíkov na našich územiach do latinizačného Zamojského synodu (r. 1720),[14] ktorý prikázal premieňať všetky častice nachádzajúce sa na diskose.

Ikonostas je hlboko christologický. Jeho centrom-srdcom (Cárske dvere, Tajna večera, Pantokrator, kríž) i kostrou (3x8 stĺpov) je Christos, tak ako aj centrom celého nášho života a celého vesmíru je Christos, Christos a zas len Christos, ktorý klope na naše srdcia a volá nás k zjednoteniu sa s ním vo sv. príčastí: «*Hľa, stojím pri dve-*

rách (tvojho srdca) *a klopem. Kto počúvne môj hlas a otvorí dvere, k tomu vojdem* (vo sv. príčastí) *a budem s ním večerať a on so mnou… a nechám* (ho) *sedieť so mnou na mojom tróne*», (Zj 3,20-21). Záleží teda len od nás, či mu uveríme a či mu otvoríme srdcia vo sv. príčastí a budeme s Ním a v Ňom žiť a kraľovať večne alebo nie.

Po sv. príčastí sme Kráľmi, Synmi Božími, Kráľovstvo nebeské sa začalo… Ako to, že nič necítime? To preto, lebo i keď je Kráľovstvo nebeské po sv. príčastí už naše, užívať ho budeme až po smrti.

Krásny príklad a analógiu nachádzame v Starom Zákone. Je to **kráľ** Dávid: Bol ešte len biednym, slabým, útlym pastierikom a už ho prorok Samuel z Božej vôle pomazal za izraelského kráľa. Takto sa stal už kráľom a kráľovstvo bolo už jeho, avšak užívať ho ešte nemohol, i keď bol kráľom. Musel utekať pred Bohom zavrhnutým kráľom Šaulom, žil ako štvanec, častokrát o hlade a smäde, v neustálom strachu a zápase o svoj život, a predsa bol skutočným a právoplatným kráľom Izraela. Musel utiecť dokonca k Filištíncom, a robiť pred nimi zo seba blázna, aby ho nezabili… (porov. 1Sam 21,11-16) a predsa bol kráľom Izraela. Až konečne po smrti Šaula zaujal svoje kráľovstvo a začal užívať aj jeho dobrá (porov. 1Sam 16 a ďalej).

A toto isté sa deje v živote každého z nás: V krste sme boli adoptovaní za Božie deti, v myropomazaní pomazaní za kráľa, vo sv. príčastí sme sa stali nie adoptovanými, ale priamo pokrvnými Deťmi (s veľkým D) – Synmi Božími. Ak nemáme ťažký hriech, lebo sme ho oľutovali a dobre sa z neho vyspovedali, ak chodíme na sv. príčastie, sme Jedno s Isusom Christom, ktorý je Cárom-Kráľom, a Bohom, Synom Božím a sedí po pravici Boha Otca, teda aj my s Ním a v Ňom. A predsa tu na zemi žijeme akoby vo vyhnanstve, v neustálom ohrození nášho dedičstva – Kráľovstva nebeského, ktoré sme ešte nezačali užívať… Ohrozujú nás "medvede a levy i samotní Filištínci" (ťažký hriech akéhokoľvek druhu), okolie nás pokladá za bláznov (lebo sa neopíjame, neholdujeme pornografii…) a naše Kráľovstvo v nebeskom Jeruzaleme zaujmeme až po smrti a v plnosti (tj. aj zo svojim telom) až po druhom slávnom príchode Isusa Christa, keď budeme spolu s Ním a v Ňom kraľovať i v našich voskreslých telách, pretože Kráľovstvo nebeské začalo už tu na zemi a pokračuje navždy na novostvorenej zemi a my sme sa stali s Christom vo sv. príčastí **Jedno**.

---

[1] Číslo «2» (dva) vo Svätom Písme predstavuje **pravdu**, teda **skutočnosť**! Dvaja svedkovia od nepamäti predstavovali-reprezentovali svedectvo o pravde.

Každý súd, tak v minulosti, ako i dnes, pokladal a pokladá svedectvo dvoch svedkov za dostatočný doklad o pravde. Preto Hospoď Boh dal Božie prikázania na dvoch kamenných tabuliach (porov. Dt 9,10); Preto Isus Christos posielal apoštolov ohlasovať blízkosť nebeského Kráľovstva stále v dvojici (porov. Mk 6,7); Lóta v Sodome varovali dvaja anjeli, aby správe, ktorú priniesli, uveril (porov. Gn 19,1); Aj sen faraóna, aby sa podčiarkol fakt, že ide o predpovedanie skutočnosti, bol dvojitý (sen o kravách a sen o klasoch) (porov. Gn 41,2); Dvaja mládenci-anjeli v prázdnom hrobe svedčili o zmŕtvychvstaní Isusa Christa (porov. Jn 20,12); Dôležité pravdy viery Isus Christos uvádzal dvojicou slov «v(i)eru, v(i)eru» (Amiň, Amiň) (porov. Jn 6,32.47.53); Dôležité podobenstvá opakoval Christos v rozličnej obmene dvakrát, napr. podobenstvo o stratenej drachme a stratenej ovci (porov. Lk 15,4-10), podobenstvo o rybárskej sieti a kúkoli na poli (porov. Mt 13,24-30; 13,47-50), podobenstvo o poklade na poli a kupcovi perál (porov. Mt 13,44-46); Pri preobrazení Isusa Christa na hore Tábor sa spolu s ním zjavili aj dvaja starozákonní svedkovia Mojžiš a Eliáš, ktorí už počas svojho pozemského putovania v dobe Starého Zákona "videli" Boha-Jahve, aby dosvedčili, že Christos je ten, ktorého videli! (porov. Mk 9,4); Kohút Petrovi mal dvakrát zakikiríkať, aby sa podčiarklo, že predpoveď Christa o jeho páde je pravdivá a splní sa na svoj čas (porov. Mk 14,30); Príkaz lásky, na ktorom stojí celý zákon i proroci, má dve formy (porov. Mk 12,29-31); Premenenie-prepodstatnenie chleba a vína na každej Službe Božej sa robí dvakrát! – osobitne sa premieňa chlieb a potom víno…

[2] Porov. G.A. Timkovič, «Krásy nášho gréckokatolíckeho obradu: Modlitba za Bohorodicu», *Blahovistnik*, Prešov, 1 (1999) str. 16-18.

[3] «**Є҆́же ѿ вѣ́ка та́инство ѿкрыва́етсѧ дне́сь: … человѣ́къ быва́етъ Бг҃ъ, да Бо́га А҆да́ма содѣлае́тъ**» — Dnes sa odkrýva tajomstvo od večnosti: … Boh sa stáva človekom, aby Adama Bohom urobil, (***Часосло́въ***, ***Ри́мъ***, 1950, str. 420, Stichiry na Hospody vozvach, Akafistová Večirňa); Na večierni sv. Cirkev už takmer 2000 rokov spieva: «**Да чл҃вѣка Бо́га содѣ́лаеши, чл҃вѣкъ былъ є҆сѝ преблагі́й Хр҃тѐ…**», (Stichiry na Hospody vozvach, Večirňa, štvrtok večer, hlas 7., ***8трєнѧ и҆ Вечернѧ на б8́день***, ***Жо́вква***, ***ꙗц҃лѳ***, ***стр.*** 128) — *Aby si človeka Bohom urobil, stal si sa človekom, predobrý Christe…*

[4] «**Ч8до новолѣтноє! человѣческоє бо є҆стествѐ, на нб҃са̀ взы́де, соедини́вшеесѧ Сло́в8, Бо́г8 вседержи́телю**», (Stichira na stichovni, Utreňa poprazdenstva Voznesenija, piatok, ***8трєнѧ и҆ Вечернѧ на б8́день***, ***Жо́вква***, ***ꙗц҃лѳ***, ***стр.*** 220) — *zázrak novej doby, lebo ľudská prirodzenosť vystúpila na nebesia, stanúc sa jedno so Slovom, Bohom Vševládcom.*

[5] Anjeli, i keď sú v nebi, nemôžu sa na Hospoda Boha priamo ani dívať, podobne ako ľudia, kým sú na zemi: «**Бо́га чл҃вѣ́кωмъ невозмо́жнω ви́дѣти, на него́же не смѣ́ютъ Чи́ни а҆́нгелстїи взыра́ти...**», (Irmos 9. piesne, 6. hlas, Utreňa, štvrtok, ***Ѹтреня и҆ Вечерня на бꙋдень***, **Жо́вква**, **҂аці҃ло**, **стр.** 111).

[6] «Človek je živočíchom, ktorý dostal povolanie stať sa Bohom (!)», slová sv. Bazila Veľkého, (+379), ktoré cituje sv. Gregor Nysejský vo svojej *Besede na česť Bazila Veľkého*, 48 (PG XXXVI,560); Gréckokatolícku teológiu zbožstvenia podčiarkujú i slová pápeža Jána Pavla II. v Apoštolskom liste *Orientale lumen*, č. 6 z 2. mája 1995.

[7] Porov. J.V. Timkovič, «Myropomazanie», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/2 (1997) str. 170-171.

[8] Porov. J.V. Timkovič, «Myropomazanie», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/2 (1997) str. 186, 193.

[9] «**Воспо́имъ вси лю́дїе, на ра́мѣхъ Херꙋві́мскихъ возне́сшꙋся со сла́вою Хр҇тꙋ̀, и҆ спосади́вшемꙋ насъ ѡ҆деснꙋ́ю Ѻ҆ц҃а̀**», (1. pieseň kánona, Poprazdenstvo Voznesenija, Utreňa, piatok, ***Ѹтреня и҆ Вечерня на бꙋдень***, **Жо́вква**, **҂аці҃ло**, **стр.** 218); «... **и҆ па́дшее є҆стество̀ на́ше ми́лостивно вознե́съ, Ѻ҆ц҃ꙋ спосади́лъ є҆сѝ, тѣ́мже нб҃нїи безпло́тныхъ чи́нове чꙋдесѝ, ѹ҆дивля́ющеся, ѹ҆жаса́хꙋся ѹ҆жасомъ и҆ тре́петомъ содержи́ми...**», (Stichiry na Hospody vozvach, Voznesenije Hospodne, Večirňa, ***Вечірня і Ѹтреня та інші богослꙋження на всі неділі і свята цілого рокꙋ***, **Жовква**, 1937, str. 353).

[10] Porov. G.A. Timkovič, «Strašný koniec Judáša», *Blahovistnik*, Prešov, 6 (1998) str. 146-148.

[11] Gréckokatolícke cerkvi sú vždy orientované na východ, teda tak, že ikonostas, prestol a svjatilišce sú orientované na východ a ľudia sa tiež vždy modlia smerom na východ, (porov. J.V. Timkovič, «Modlitba na východ», *Blahovistnik*, Prešov, 10 (1998) str. 256-258). Preto, keď ľudia vychádzajú z cerkvi, idú na západ.

[12] «Koruš» je novodobý dôsledok latinizácie. Latiníci v stredoveku na tzv. koruš, začali umiestňovať organ. V gréckokatolíckej cerkvi najvyššie položené miesto je tzv. «horneje sidališče», tj. miesto za prestolom, kde sedáva episkop. Má byť vyvýšené oproti podlahe ostatnej cerkvi o dva schodíky. O jeden schodík je vyvýšené celé svjatyliščе a o druhý schodík je vyvýšené horné sidališče. Teda veriaci sú na úrovni lode, o jeden stupienok, čo do hodnosti, sú nad nimi svjaščenici (svjatyliščе) a nad nimi o stupeň vyššie je episkop (horneje sidališče). Nikto nie je vyššie, len Hospoď Boh na prestole – ani k prestolu nesmú

viesť nijaké schodíky. Spevácke chóry boli umiestnené po bokoch pred ikonostasom.

13 Apoštol sv. Ján neumrel mučeníckou smrťou, ale je mučeníkom, pretože dobrovoľne prijal mučenícku smrť. Viackrát ho odsúdili na smrť, viackrát ho mučili, otrávili ho jedom, varili vo vriacom oleji – niekoľkonásobne si vytrpel svoju mučenícku smrť a s ňou i smrteľné bolesti, ale Boh mu udelil výnimku (porov. Jn 21,20-23), a z vôle Božej preto nezomrel. Viac ako storočný umrel neskôr vo vyhnanstve v ťažkej nútenej práci na ostrove Patmos prirodzenou smrťou. Je výnimočným apoštolom, ktorého Isus Christos pre jeho panenstvo najviac miloval.

14 Zamojský synod nerozumejúc tejto symbolike stanovil premieňať nielen štvorcového Ahnca, ale i všetky častice na diskose.

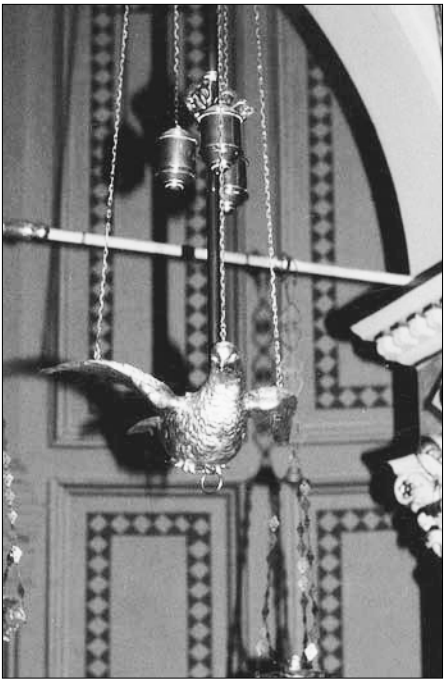

Myrotéka – holub nad prestolom v Pápežskom gréckom kolégiu v Ríme.

*Symboliku, že **za ikonostasom** je nebo, v ktorom sídli Boh, zvýrazňuje i zlatý holub visiaci nad prestolom:*

***Boh Otec** – neviditeľný,*

***Boh Syn** – v Evanjeliu a v Božej Eucharistii*

*a **Boh Svätý Duch** vo sv. Myre, v tzv. myrotéke. Sv. Myro je zmesou voňavých olejov posvätených episkopom na Veľký Štvrtok. Prostredníctvom sv. Myra sa pri myropomazaní sprostredkuváva «pečať daru Sv. Ducha». Myrotékou je obyčajne práve vyššie spomínaný zlatý holub, ktorý visí nad prestolom a do ktorého hrude sa odkladá sv. Myro. Zlatého holuba niekedy nahrádza malý šuflík na spodku kivota (porov. J.V. Timkovič, «Myropomazanie», Krásnobrodský zborník, Prešov, II/2 (1997) 170-171).*

5.4. Štvrtý a piaty rad ikonostasa

Štvrtý rad ikonostasa pozostáva z dvanástich ikon apoštolov, ktorí sú ôsmymi stĺpami (tj. Isusom Christom) podelení po dvoch, pretože Christos ich posielal hlásať Evanjelium po dvoch (porov. Mk 6,7). Svedectvo dvoch je totiž už od najstarších čias symbolom pravdy a dodnes sa na každom súde pokladá za pravdu.

V tomto rade končí tretia osmica stĺpov, tj. končí Nový Zákon a začína apokalyptický záver dejín ľudstva, končí pozemské učinkovanie apoštolov, a ich nástupcov episkopov a kňazov a nastáva druhý slávny príchod Isusa Christa na zem, keď príde súdiť živých i mŕtvych. Preto v centre dvanástich apoštolov je veľká ikona Isusa Christa Pantokratora-Vševládcu-Sudcu živých a mŕtvych, držiaceho ako znamenie svojej moci zemeguľu v rukách. «*Otec… všetok súd odovzdal Synovi, aby si všetci ctili Syna tak, ako si ctia Otca,* (lebo) *kto si nectí Syna, nectí si ani Otca, ktorý ho poslal*» (Jn 5,22-23). Zvláštnosťou tejto ikony – Bohočloveka sediaceho na tróne – je, že zasahuje i do piateho radu.

V piatom rade ikon však už niet žiadnych stĺpov – je tam dvanásť na konci sveta vzkriesených starozákonných spravodlivých,

tj. patriarchov a prorokov (Mojsej, Dávid…) – ktorí symbolicky zastupujú všetkých starozákonných spravodlivých, ktorí žili v dobe Starého Zákona, kedy ešte Isus Christos nebol telesne prítomný na zemi. Preto medzi nimi už niet oných stĺpov predstavujúcich vtelené Slovo – Isusa (Christa).

Zvláštnosťou štvrtého a piateho radu, ako bolo už vyššie naznačené, je, že v centre obidvoch na tróne sedí Isus Christos – Pantokrator (Vsederžiteľ). Je to symbolické vyjadrenie apokalypsy a konca časov, druhého príchodu Isusa Christa na zem, vzkriesenia mŕtvych Nového i Starého Zákona, posledného súdu a pokračujúceho Kráľovstva Božieho – Kráľovstva nebeského na novostvorenej – novej zemi (stará zem i starý vesmír zanikne, porov. 2Pt 3,10), kde nebude bolesti, utrpenia, nárekov, ani sĺz a Boh utrie každú slzu z našich očí (porov. Zj 21,4). Kde bude radosť, rozkoš a nádhera, aké oko ľudské nevidelo, ucho ľudské nepočulo, ani na ľudský rozum neprišlo – čo Boh pripravil tým, ktorí ho ľúbia (porov. 1Kor 2,9). Okolo Pantokratora-Vševládcu sediaceho na Božom tróne je teda v štvrtom a piatom rade ikonostasa «24 starcov» (porov. Zj 4,4) – 12 z Nového Zákona (apoštoli) a 12 zo Starého Zákona (patriarchovia a proroci), ktorí sa mu práve tým, že sú nekonečne šťastní, neprestajne klaňajú (porov. Zj 5,8; 11,16) a neprestajne volajú na slávu Trojjediného Boha «*Svjat, svjat, svjat…*». Predstavujú všetkých spravodlivých Starého i Nového Zákona, ktorí zdedia nebeské Kráľovstvo.

5.5. Šiesty (posledný) rad ikonostasa – triumf panenstva a víťazstvo nad dedičným hriechom

Na vrchole v šiestom rade ikonostasa je kríž obstúpený z pravej i ľavej strany dvoma panenskými osobnosťami, pretože panny a panici dosiahnu v Kráľovstve nebeskom vrchol nebeskej slávy, budú spievať pieseň-hymnu (porov. gr. «*ὕμνος*» *hymnos, hymna*; gr. «*ὑμήν*» *hymen, panenská blana*), ktorú sa nikto iný naučiť nemôže (porov. Zj 14,54). Predstavuje ich «Žena»[1] (porov. Jn 19,26; Gn 2,23) – Prečista Diva Mária a apoštol Ján Bohoslov, ktorí ukazujú na Christov kríž. Isus spomedzi všetkých apoštolov najviac miloval sv. Jána Bohoslova (porov. Jn 21,20) práve pre jeho panenstvo (jediný spomedzi apoštolov nebol ženatý) a jemu zveril do opatery i svoju panenskú Matku. Šiesty rad ikonostasa je triumfom panenstva a zároveň i utrpenia. Predstavuje absolútne víťazstvo nad dedičným hriechom a nad žiadostivosťou prarodičov Adama a Evy. Títo zhrešili v šiesty deň (v piatok) o šiestej hodine (naša 12. hodina) a Christos v šiesty deň (v piatok) o šiestej hodine (naša 12. hodina) bol pribitý na kríž, kedy nastala tma po celej zemi (porov. Lk 23,44).[2] Slovo «sex» označuje v latinčine nielen *pohlavie*, ale i *šesť*. Šiesty deň v týždni pohania označovali dňom Venuše – tj. bohyne nečistoty (porov. tal.

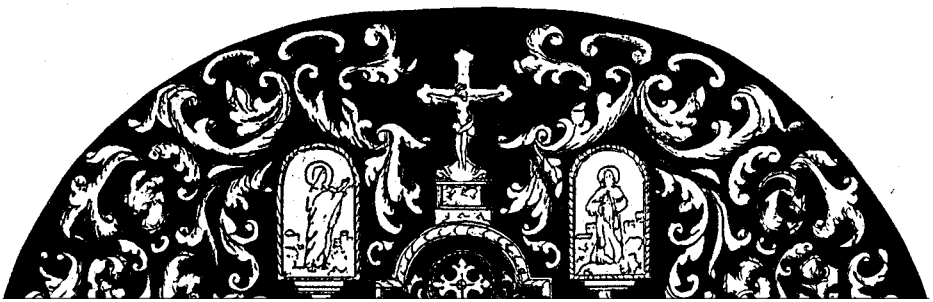

«Venera» – «venerdì»). Hriechom prarodičov všetko začalo: žiadostivosť tela, žiadostivosť očí i pýcha života a z toho hriech, bolesť, choroby, utrpenie a smrť. Isus Christos, jeho panenská Matka a panenský apoštol Ján sú svojou zdržanlivosťou protiváhou nezdržanlivého Adama a Evy. Kým prvá «Žena» (porov. Gn 2,23) užívajúc právo manželské neplodila-nerodila, nedala život,[3] druhá «Žena» stojaca pod krížom, zlomená bolesťou a spolutrpiaca so Synom, Mária Panna (Diva) – i keď muža nepoznala, vo svojom panenstve a zdržanlivosti sa stala matkou… Prečistá Diva Mária tak doplnila, čo prvej Žene chýbalo. Kým prvá «*poznala muža*» a neporodila, tá druhá «*nepoznala muža*» a porodila!

Mária je «Žena» Bolesti.[4] Trpela s Christom od samého počiatku jeho vtelenia:

— trpela od momentu Blahoviščenija, vediac, že bude ukameňovaná ako matka bez muža (porov. Lk 1,31.34; Dt 22,21) a predsa povedala «staň sa»,

— trpela bez príbytku, uchýliac sa v maštali pri narodení Christa (porov. Lk 2,7),

— trpela pri prenasledovaní Herodesom a úteku do Egypta (porov. Mt 2,14-16),

— meč bolesti jej predpovedal Simeon pri obetovaní Christa v chráme (porov. Lk 2,34-35),

— trpela s Christom obviňovaným, že sa pomiatol (porov. Mk 3,21.31),

— trpela s Christom pod krížom (porov. Jn 19,25)…

Vo Sv. Písme sa spomína najmä tam, alebo len tam, kde je bolesť a utrpenie. Preto v centre šiesteho radu je kríž – ktorý je kľúčom, bez ktorého nemožno dosiahnuť vrchol a cieľ pozemského putovania, tj. nebo. Christos povedal: «*Kto chce ísť za mnou* (do Cárstva nebeského), *nech zaprie sám seba, vezme svoj kríž a nasleduje ma* (na Golgotu)» (Mk 8,34). Mária splnila tento príkaz do detailov. Mária je mučeníčkou, i keď neumrela mučeníckou smrťou. Podobne i apoštol sv. Ján Bohoslov, ako jediný spomedzi apoštolov neumrel mučeníckou smrťou, a predsa je mučeníkom.

Teológia šiesteho radu: teológia utrpenia-kríža

Boh nechce utrpenie, Boh nestvoril utrpenie (podobne ako nestvoril ani zlo). V raji nebolo bolesti, nebolo utrpenia. Utrpenie nastalo po páde Adama a Evy do hriechu. Vzniklo odmietnutím Božej vôle, Božích príkazov. Boh, ako nekonečné Dobro, chce pre nás len dobro, preto všetky jeho príkazy smerujú pre naše dobro. Odmietnúť Boží príkaz znamená chcieť pre seba zlo, a to je vlastne podstata hriechu ako takého. Hriechom prišlo na zem utrpenie, bolesť a smrť (porov. Rim 5,12). Preto utrpenie samo o sebe je zlé, Bohom nechcené a nestvorené zlo, je to trest za hriech.

Avšak Boh, geniálny Tvorca všetkého, dokázal z beznádejnej situácie, ktorú vytvorili Adam a Eva svojím hriechom, nájsť východisko-liek.

Urobil ho práve z bolesti a utrpenia, ktoré sú dôsledkom a trestom za hriech. Z bolesti a utrpenia urobil liek na hriech, prostriedok na odstránenie hriechu, a teda odstránenie samotnej bolesti a utrpenia!

Podobne ako sa hadí jed užíva na výrobu séra proti hadiemu jedu; podobne ako sa rakovina lieči imelom, ktoré rastie práve vďaka znečistenému a rakovinotvornému prostrediu; podobne ako zemská gravitácia spôsobuje prekonávanie zemskej gravitácie (napr. ťažké mnohotonové lietadlá lietajú len vďaka platnosti zákona gravitácie)…

Utrpenie (kríž) je dôsledok hriechu, trest za hriech; ale utrpenie nesené s Christom je kľúčom do neba – je odstránením hriechu a všetkých jeho dôsledkov!

S Christom boli ukrižovaní i dvaja lotri. Obaja rovnaký život viedli, obaja rovnako vraždili, rovnako boli odsúdení, rovnako boli pribití na kríž, rovnako trpeli…, a predsa jeden z nich je v nebi a druhý večne prekliaty. Prečo? Lebo jeden spojil svoje utrpenie v poslednej minúte svojho života s Christovým; a druhý trpel bez Christa – trpel a nepomohlo mu to, preklínal a i tak nezostúpil z kríža a je večne zatratený.

Preto je Mária stelesnenou Bolesťou a vyjadruje to nielen jej meno, ale i celý jej život. Mária a kríž idú stále spolu.

Z tohto dôvodu sú tri dni v týždni: streda, piatok a nedeľa (týždenný liturgický cyklus) zasvätené Prečistej Dive Márii. Streda a piatok sú zasvätené krížu a zároveň Prečistej Dive Márii, nedeľa, deň vzkriesenia a radosti, tiež Prečistej Dive Márii: keďže spolu s Christom trpela, spolu s Ním je na veky oslávená. To je vlastne aj jedna z myšlienok šiesteho radu ikonostasa.

Prečista Diva Mária sa v ikonografii vždy píše s troma «hviezdami» na svojich ramenách i čele. Nie sú to však hviezdy, ale dva do seba vpísané kríže: kríž Prečistej Divy Márie je vpísaný do kríža Isusa Christa. Preto Prečista Diva Mária stojí na vrchole ikonostasa pod krížom.

Šesť úrovní ikonostasa, ako bolo už na začiatku tejto štúdie spomenuté, napovedá, že všetko, čo bolo o ikonostase a o Cárstve nebeskom povedané, čo sme počuli, videli a pochopili, je nič oproti skutočnosti, ktorá nás čaká v nebi. Až v nebi je plnosť, až v nebi je «sedem». Boh je «sedem», Boh je absolútne Dobro, absolútne Šťastie, absolútna Radosť a absolútna Múdrosť.

Siedma úroveň ikonostasa bude zároveň ôsmou. Bude to ôsmy deň, Veľký Deň (Velikdeň), ktorý nikdy neskončí. A bude stvorená nová zem a nový vesmír, na ktorých bude prebývať len spravodlivosť:

«*Podľa jeho* (tj. Isusovho) *prísľubu očakávame nové nebo a novú zem, na ktorých prebýva spravodlivosť*» (2Pt 3,13) a len spravodliví sa tam dostanú, lebo stará zem i vesmír zanikne:

«*A vtedy sa nebesia s rachotom pominú, živly sa páľavou rozplynú, aj zem i diela, ktoré sú na nej*» (2Pt 3,10).

«*Videl som nové nebo a novú zem, lebo prvé nebo a prvá zem sa už pominuli a ani mora už niet*» (Zj 21,1).

«*Hľa Boží príbytok je medzi ľuďmi. A bude medzi nimi prebývať; oni budú jeho ľudom a sám Boh, ich Boh, bude s nimi. Zotrie im z očí každú slzu a už nebude smrti, ani žiaľu, ani náreku, ani*

bolesti viac nebude, lebo prvé sa pominulo. A ten, čo sedel na tróne, povedal: Hľa všetko robím nové!» (Zj 21,3-5). «*Maranatha*»[5] (1Kor 16,22; Flp 4,5).

---

[1] Porov. G.A. Timkovič, «Prečo Isus Christos nikdy neoslovil svoju matku menom 'Mária', ale len 'žena'?», *Blahovistnik*, Prešov, 8 (1997) str. 211-213.

[2] Porov. tropár cez Veľký pôst na Šiestom Čase.

[3] Adam a Eva zhrešili proti nultému prikázaniu Božiemu «ploďte sa a množte» zabránením-znemožnením počatia, (porov. J.V. Timkovič, «Čistota», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/1 (1997) str. 64-69); Preto prvá «Žena» v raji po hriechu a po vyhnaní z raja dostala druhé meno «Eva» = *život*, *radosť*, lebo od toho času už začala normálne rodiť deti a stala sa «matkou všetkých žijúcich» (porov. Gn 3,20). Na základe prísľubu (Gn 3,15), ktorého slová vzťahovala na samu seba, očakávala, že ona bude tou «Ženou» – Matkou Spasiteľa.

[4] Meno «Mária» znamená *utrpenie, bolesť a smrť*. To je celoživotný program Márie – najväčšej svätice pod slnkom – celý život v utrpeniach pomaly umierala, aby bez telesnej smrti bola aj s telom vzatá do neba k svojmu Synovi-Bohu. Slovo «mara», «maria» skrýva v sebe koreň «mor» či «mar», ktorý už v prahistorickej dobe ľudstva označoval, ba dodnes označuje *utrpenie, bolesť, chorobu a smrť*. Porov. «mor», «umoriť», «mordovať», «máry» (pohrebné nosidlá), Mars-Mart (božstvo vojny a smrti), Morava-Moréna (bohyňa smrti), starý názov Moravy je latinské «Marharia», ctitelia bohyne sú «Marha», «Morho» *Moravania*, «myrha» > «miriam» > «mariam» *horký liek s omamnými účinkami proti bolesti*, talianské «morte» *smrť*, latinské «mors» *smrť*, latinské «morbus» *choroba*, latinské «mortalis» *smrteľný*, «more» (latinsky «mare») – morská voda, na rozdiel od sladkej životodárnej vody je nepitná a nedáva život, ale naopak smrť…, «more» v porovnaní so zemou je miesto, kde nemožno žiť…, preto v nebi (na novej zemi), obrazne povedané, more nebude (porov. Zj 21,1), «more» je zhromaždište mŕtvych (porov. Zj 20,13).

[5] Aramejské zvolanie «Maranatha» znamená *Hospodine príď*! Kresťania týmto zvolaním vyjadrovali svoju vrúcnu túžbu po druhom slávnom príchode Isusa Christa s telom na zem (porov. Zj 22,17) a po začiatku Veľkého dňa (Velikodňa) – teda ôsmeho dňa – ktorý už nikdy neskončí…

Pohľad na ikonostas gréckokatolíckej cerkvi v Medzilaborciach. Ikonostas pochádza z 19. storočia.

Autor: Gorazd A. Timkovič, OSBM

Názov publikácie: Ikonostas a jeho Teológia

Grafická úprava a návrh obálky: Jozafát V. Timkovič, OSBM

Vydané v roku 2004.

ISBN 80-968896-1-3

Autor tejto knihy, o. Gorazd Andrej Timkovič, OSBM (о. Ґоразд Андрій Андреєвич Тимкович, ЧСВВ) sa narodil v Košiciach 3. apríla 1959 v rusínskej rodine gréckokatolíckeho kňaza Andreja Timkoviča (1919-1987), ktorý pochádzal z Podkarpatskej Rusi (Lazy, Voloveckyj rajon). Jeho matka Gizela, rodená Havrilová (1927-2000) pochádzala zo Sečoviec.

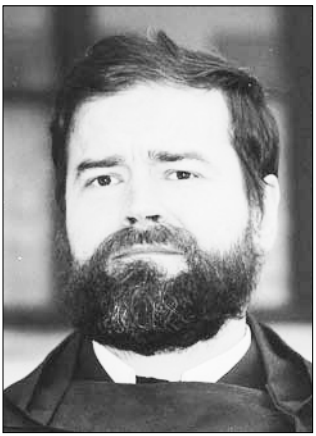

Základnú deväťročnú školu a gymnázium ukončil v Košiciach. Maturoval v roku 1978. V rokoch 1978-1983 študoval na Vysokej škole elektrotechnickej v Košiciach, kde získal titul «Ing». Vstúpil do východnej vetvy rehole redemptoristov a pracoval v Ústave experimentálnej fyziky Slovenskej akadémie vied v Košiciach, a to až do roku 1989, kedy emigroval do Talianska. V Ríme na príkaz najvyššieho generálneho predstaveného redemptoristov 1. mája 1990 prestúpil (*transitus*) z 250-ročnej rehole redemptoristov do najstaršieho rádu na svete, do rádu otcov baziliánov, kde sa už medzičasom nachádzal jeho rodný brat Jozafát.

V rokoch 1989-1995 študoval v Ríme na Pápežskom východnom inštitúte Gregoriánskej univerzity, kde získal titul «ThLic». Medzitým bol 10. marca 1991 vo Vrbase v Juhoslávii križevackým gréckokatolíckym episkopom vladykom Kyr Slavomírom Miklovšom vysvätený na diakona a 8. apríla 1991 v Kule (Juhoslávia) tým istým episkopom bol rukopoložený na kňaza.

V roku 1992 bol správcom gréckokatolíckej rusínskej farnosti Kamienka (okr. Stará Ľubovňa na Slovensku). Potom sa opäť vrátil do Ríma… Na prelome rokov 1996-1997 bol správcom farnosti baziliánskeho monastyra v Kule (Juhoslávia), potom pôsobil ako mních v baziliánskych monastyroch: Položenia rizy Prečistej Divy Mariji vo Vlacherne v Trebišove (1998-2000) a v Sobornom monastyre sv. Vasilija Velikoho v Prešove (2000- až dodnes).

V rokoch 1996-1999 bol spoluredaktorom baziliánskeho odborného teologicko-historického časopisu *Krásnobrodský zborník* a mesačníka *Blahovistnik*, kde publikoval cyrilometodejské štúdie. Medzi nimi sú mimoriadne významné:

«**Sv. Cyril (+869) bol katánskym episkopom**», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, I/1-2 (1996) str. 53-90; «**Sv. Cyril a Metod priniesli a šírili na Veľkej Morave byzantskú liturgiu sv. Jána Zlatoústeho**», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, I/1-2 (1996) str. 91-135; «**Pôvod 'Cigánov'**», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/1 (1997) str. 101-123; «**Cyrilika je staršia ako glagolika**», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, III/1-2 (1998) 5-208.

Knihu **Ikonostas a jeho Teológia** autor napísal v rokoch 1998-2002.

ISBN 80-968896-1-3